

កម្មវិធីឃ្លាំមើលសវនាការសាលាក្តីខ្មែរក្រហម

សំណុំរឿង០០២ ■ របាយការណ៍លេខ ៦៧ ■ សវនាការលើកស្តីតាង ■ សប្តាហ៍ទី ៦២ ■ ថ្ងៃទី០៨-១១ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣

ករណីរបស់ជនជាប់ចោទលោក នួន ជា និងលោក ខៀវ សំផន

Asian International Justice Initiative (AIJI), a project of East-West Center and UC Berkeley War Crimes Studies Center*

ខ្ញុំសម្រេចប្រើប្រាស់សិទ្ធិរបស់ខ្ញុំនៅស្ងៀមស្ងាត់។ ហេតុផលគឺមកពីតុលាការមិនបាន
គោរពនូវសិទ្ធិរបស់ខ្ញុំ និងមេធាវីការពារក្តីរបស់ខ្ញុំ។ ពីមុនដំបូង ខ្ញុំជឿលើតុលាការ
នេះ ប៉ុន្តែជាបន្តបន្ទាប់មក ហូរហែមករហូតដល់ដំណាក់កាលចុងក្រោយនេះ ខ្ញុំលែង
ជឿហើយ ខ្ញុំអស់ជំនឿហើយ។

លោក ខៀវ សំផន - ជនជាប់ចោទ

ផ្នែកទី ១ ៖ ទិដ្ឋភាពទូទៅ

នៅសប្តាហ៍នេះ អង្គជំនុំជម្រះ បានបើកសវនាការលើការឆ្លើយតបរបស់ក្រុមមេធាវីការពារក្តីចំពោះឯក
សារនានា ដែលការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា និងសហមេធាវីនាំមុខដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បានបង្ហាញកាលពី
ពីរសប្តាហ៍មុនកន្លងទៅ ដែលជាផ្នែកចុងក្រោយមួយនៃ “សវនាការដាក់ឯកសារគន្លឹះ” សម្រាប់សំណុំរឿង
០០២/០១។¹ មេធាវីការពារក្តីរបស់ នួន ជា បានព្យាយាមបង្ហាញពីភាពខុសគ្នារវាងគោលនយោបាយ ហើយនិង
ការអនុវត្ត ព្រមទាំងការប្រើប្រាស់ឯកសារទាំងនោះ ដើម្បីពន្យល់ចំពោះបរិបទដែលបានកើតឡើង។ ជនជាប់
ចោទ នួន ជា ខ្លួនឯងផ្ទាល់ ក៏បានធ្វើអំណះអំណាងផ្ទាល់ខ្លួន ជំទាស់ពីភាពត្រឹមត្រូវក្នុងសៀវភៅ ដែលសរសេរ
ដោយជនបរទេស ហើយបានបំភ្លឺអំពីតួនាទីជាអ្នកដឹកនាំម្នាក់ ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ នៅអំឡុងពេល
ដែលគាត់បានធ្វើការពន្យល់ពីគោលនយោបាយកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យនោះ។ មេធាវីការពារក្តីឲ្យជនជាប់ចោទ
ខៀវ សំផន ក៏បានប្រាប់អង្គជំនុំជម្រះថា ខៀវ សំផន បានសម្រេចប្រើប្រាស់សិទ្ធិនៅស្ងៀមរបស់គាត់ ហើយក៏
លែងត្រៀមខ្លួនឆ្លើយនឹងសំណួរពីការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា ឬដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីទៀតដែរ។ ជនជាប់
ចោទ ខៀវ សំផន ក៏បានធ្វើអំណះអំណាងផ្ទាល់ខ្លួនមួយ ដែលពន្យល់ថា ការសម្រេចចិត្តរបស់គាត់ គឺដោយសារ
តែគាត់យល់ថា មានការប្រព្រឹត្តអយុត្តិធម៌មកលើក្រុមមេធាវីការពារក្តីរបស់គាត់ និងការបំពានលើសិទ្ធិក្នុងការ

ទទួលបានការកាត់ក្តីប្រកបដោយយុត្តិធម៌របស់គាត់។ មេធាវីការពារក្តីអន្តរជាតិឲ្យ **ខៀវ សំផន** គឺលោក **អាកទូរ វែកតែន** (Mr. Arthur Vercken) បានប្រើប្រាស់វេលាដែលនៅសល់ ដើម្បីឆ្លើយតបនឹងឯកសារនោះ ដោយដាក់ពាក្យបណ្តឹងជាច្រើនទាក់ទងនឹងការកាត់ក្តីប្រកបដោយភាពយុត្តិធម៌ក្នុង។

បន្ទាប់ពីសវនាការលើឯកសារនោះបានបញ្ចប់នៅថ្ងៃអង្គារ អង្គជំនុំជម្រះ ក៏បើកសវនាការស្តាប់សក្ខីកម្មរបស់សាក្សី **ស្ទីវ ហេដឌ័រ** (Mr. Stephen Heder) ដោយយកពេលវេលា ដែលនៅសេសសល់ក្នុងសប្តាហ៍នោះ។ បញ្ហាច្បាប់ និងនីតិវិធីមួយចំនួន ត្រូវបានកើតឡើងរួមមាន៖ ការជជែកដេញដោលជាច្រើនលើកច្រើនសា អំពីលោក **ហេដឌ័រ** ត្រូវបានកោះហៅឱ្យធ្វើជាសាក្សី មិនមែនជាសាក្សីអ្នកជំនាញទៅវិញ។ បរិយាកាសនៅក្នុងសាលសវនាការ គឺឃើញនៅតែមានបញ្ហាកើតឡើងពេញមួយសប្តាហ៍តែម្តង ដោយមានការឆ្លើយឆ្លងដ៏ក្តៅគគុករវាង លោក **វែកតែន** និងព្រះរាជអាជ្ញា **យីត រេយ៉ន័រ** (Mr. Keith Raynor) ហើយនិងអង្គជំនុំជម្រះ។

ផ្នែកទី ២ ៖ សក្ខីកម្មសង្ខេបរបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងសាក្សី

នៅសប្តាហ៍នេះ អង្គជំនុំជម្រះ បានបើកសវនាការស្តាប់សក្ខីកម្មរបស់សាក្សីមួយរូបឈ្មោះ**ស្ទីវ ហេដឌ័រ**។ មុនដំបូង **ស្ទីវ ហេដឌ័រ** ត្រូវបានអញ្ជើញជាអ្នកជំនាញមួយរូប ប៉ុន្តែបានបដិសេធការណាត់ជួបរបស់គាត់នៅក្នុងសារអឡិចត្រូនិចមួយ ដែលធ្វើជូនអង្គភាពគាំទ្រសាក្សី និងអ្នកជំនាញ នៅថ្ងៃទី២៤ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៣។² បន្ទាប់មក អង្គជំនុំជម្រះ ក៏បានកោះហៅគាត់ឱ្យធ្វើជាសាក្សីអង្គហេតុ។ នៅពេលព្រះរាជអាជ្ញា បានសាកសួរគាត់អំពីប្រភពព័ត៌មាន ដែលសាក្សីបានប្រើប្រាស់ សម្រាប់សរសេរសៀវភៅ និងអត្ថបទ រួមមាន៖ *កុម្មុយនីស្តកម្ពុជា និងគំរូរៀបចំណាម ហើយនិងបេក្ខជនប្រាំពីររូបដែលត្រូវសម្លាប់៖ គណនេយ្យភាពលើឧក្រិដ្ឋកម្មខ្មែរក្រហម*។ ព្រះរាជអាជ្ញា **យីត រេយ៉ន័រ** អានអត្ថបទ ដែលមានការទាក់ទងនឹងគោលនយោបាយជម្លៀស ការផ្តល់លំនាំសត្រូវ ហើយនិងតួនាទីរបស់ជនជាប់ចោទ **ខៀវ សំផន** នៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។

ក. សក្ខីកម្មរបស់សាក្សី ស្ទីវ ហេដឌ័រ (TCE-33)

ចាប់ពីថ្ងៃអង្គារ នាពេលរសៀល អង្គជំនុំជម្រះ បានបើកសវនាការលើការផ្តល់សក្ខីកម្មរបស់សាក្សី **ស្ទីវ ហេដឌ័រ**។³ សាក្សី ត្រូវបានសាកសួរអំពីប្រភពព័ត៌មាន ដែលគាត់បានប្រើប្រាស់ក្នុងការសរសេរអត្ថបទជាក់លាក់មួយចំនួននៅក្នុងសៀវភៅរបស់គាត់ ក៏ដូចជាកិច្ចសិក្សាស្រាវជ្រាវនៅកម្ពុជា មុនថ្ងៃទី១៧ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ ហើយនិងការសិក្សាស្រាវជ្រាវ ដែលគាត់បានធ្វើឡើង បន្ទាប់ពីរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ បានផ្តល់លំនាំ។

ក.១. ជីវប្រវត្តិស្តីពីការអប់រំ និងវិជ្ជាជីវៈ

លោក **ស្ទីវ ហេដឌ័រ** បានរៀបរាប់អំពីជីវប្រវត្តិផ្ទាល់ខ្លួនយ៉ាងវែងនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ដោយបានធ្វើការងារជាអ្នកសារព័ត៌មាននៅមុនឆ្នាំ១៩៧៥ និងជានាយករងនៅសម័យអន្តរកាលនៃអង្គការសហប្រជាជាតិប្រចាំនៅកម្ពុជា (អ៊ិនតាក់) បន្ទាប់ពីការដួលរលំនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ គាត់ក៏បានធ្វើការនៅ **អ.វ.ត.ក** ទាំងនៅក្នុងការិយាល័យសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត និងការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា ជាអ្នកស៊ើបអង្កេត អ្នកស្រាវជ្រាវ និងអ្នកវិភាគ។ គាត់បានផ្តល់សក្ខីកម្មថា គាត់បានធ្វើកិច្ចការស្រាវជ្រាវផ្នែកអប់រំឱ្យសាកលវិទ្យាល័យឡុងដ៍ ហៅថា សាកលវិទ្យាល័យបូព៌ា និងអាហ្ស៊ិក និងបានសង្ខេបអំពីបទសម្ភាសន៍របស់សាក្សី ដែលទទួលបានមូលនិធិខ្លះពីវិទ្យាស្ថានបើកចំហ និងមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាពីឆ្នាំ ២០០៤ ដល់ឆ្នាំ២០០៥។ បន្ទាប់ពីព្រះរាជអាជ្ញា **ឃើនី** បានសាកសួរអំពីកត្តាជំរុញទឹកចិត្តឱ្យសាក្សីសរសេរសៀវភៅ **របបកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា និងគំរូរៀតណាម** សាក្សីបានបញ្ជាក់ កត្តាជំរុញទឹកចិត្តរបស់គាត់ក្នុងការសរសេរសៀវភៅនេះ គឺដើម្បីបោះពុម្ព និងទទួលបានថ្នាក់បណ្ឌិត។ សាក្សី ក៏បានពន្យល់ដែរថា កិច្ចសម្ភាសន៍សាកលវិទ្យាល័យបូព៌ាប្រទេស និងអាហ្ស៊ិក ត្រូវបានធ្វើឡើងដោយធ្វើ “ការបកប្រែនៅពេលតែមួយ” ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងការសួរសំណួរជាភាសាខ្មែរ និងសរសេរចម្លើយជាភាសាអង់គ្លេស។

ក.២. កិច្ចប្រជុំសមាជរបស់គណបក្សពលករកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៦០

ព្រះរាជអាជ្ញា **ឃើនី** បានសួរសាក្សីអំពីសមាជប្រជុំអាចកំបាំងមួយរបស់គណបក្សពលករកម្ពុជា (ក្រោយមកប្តូរឈ្មោះទៅជាគណបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា) ដែលត្រូវបានរៀបចំនៅខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៦០ ហើយនិងសាក្សីបានរៀបរាប់នៅក្នុងសៀវភៅរបស់គាត់ដែលមានចំណងជើងថា **របបកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា និងគំរូរៀតណាម។** ក្នុងអំឡុងពេលសមាជប្រជុំបក្ស គោលនយោបាយជាតិ និងយុទ្ធសាស្ត្ររបស់គណបក្សពលករកម្ពុជា ត្រូវបានរៀបចំឡើង រួមមានចលនារបស់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ និងទំនាស់វណ្ណៈ ដែលមាននៅក្នុងសង្គម។ គណបក្សពលករកម្ពុជា បានពិចារណាថា កសិករខ្មែរ ដែលមានចំនួនស្មើនឹង ៨៥ ភាគរយនៃប្រជាជនសរុបនៅពេលនោះ ត្រូវបានកេងប្រវ័ញ្ចយ៉ាងខ្លាំង និងត្រូវការរំដោះចេញឱ្យមានសេរីភាពជាចាំបាច់។ ដើម្បីសម្រេចបាននូវគោលបំណងនេះ គណបក្សពលករកម្ពុជា បានលើកឡើងថា ពួកគេត្រូវតែត្រៀមខ្លួនសម្រាប់ការប្រឈមគ្នាដោយកម្លាំងប្រដាប់អាវុធ នយោបាយ ហើយនិងសេដ្ឋកិច្ច។ យោងតាមសៀវភៅរបស់ **ស្ទីវ ហេដឌ័រ** កិច្ចប្រជុំសមាជរបស់គណបក្សនេះ បានធ្វើឱ្យមានការបង្កើតគណៈមជ្ឈិម និងមានសមាសភាពចំនួនប្រាំបីនាក់ រួមមាន **ទូ សាមុត** ជាលេខាធិការ **នួន ជា** ជាអនុលេខាធិការ ក៏ដូចជា **សាឡុត សរ** (ហៅ **ប៉ុល ពត**) **អៀង សារី** និង **កែវ មាស** និង **សៅ ភឹម** និងអ្នកផ្សេងទៀត។

ក.៣. តួនាទីរបស់វៀតណាម នៅក្នុងបដិវត្តន៍ខ្មែរក្រហម

នៅក្នុងការផ្តល់សក្ខីកម្មទាំងមូលរបស់គាត់ ស៊ីវ ហេងឌុំ បាននិយាយយ៉ាងយូរអំពីឥទ្ធិពលរបស់ជន កុម្មុយនីស្តវៀតណាមមកលើខ្មែរក្រហម។ អត្ថបទ ដែលត្រូវបានអានយ៉ាងឮៗចេញពីសៀវភៅរបស់គាត់ បាន រៀបរាប់អំពីឥរិយាបថព្រៃផ្សៃរបស់វៀតណាមមកលើសត្រូវបដិវត្តន៍។ នៅក្នុងប្រជុំសមាជជំបូង ដោយមានការ ការពារពីវៀតណាមនោះ ស៊ីវ ហេង បានលើកឡើងថា វិធីតែមួយគត់ ដើម្បីរស់ប្រកបដោយសេរីភាព គឺ “សម្លាប់ ពួកចក្រពត្តិនិយម ដែលជាឆ្មៃឆ្មុត ដែលត្រូវតែសម្លាប់ឱ្យអស់”។ សៀវភៅនោះក៏បានលើកឡើងថា ជំបូងឡើយ ជនកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាពឹងពាក់លើជនកុម្មុយនីស្តវៀតណាមសម្រាប់ជំនួយរចនាសម្ព័ន្ធនយោបាយ និងយោធា។ ទោះជាយ៉ាងណា ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៣ គណបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា បានចាប់ផ្តើមវាយប្រហារកងទ័ពវៀតណាម និង បានបណ្តេញកងទ័ពវៀតណាមចេញពីភាគខាងកើត ភាគនិរតី និងតំបន់ពិសេសនៅត្រឹមចុងឆ្នាំ១៩៧៣។

ក.៤. គោលនយោបាយ និងការរៀបចំផែនការជម្លៀស

ការសាកសួររបស់ព្រះរាជអាជ្ញា មកលើសាក្សីជំបូង គឺដើម្បីស្វែងរកទម្រង់នៃការជម្លៀសដោយបង្ខំមួយ ចេញពីតំបន់រំដោះ និងទីពឹង គឺដើម្បីលើកឡើងអំពីការរៀបចំផែនការសម្រាប់ជម្លៀសប្រជាជនឲ្យចេញពីទីក្រុងភ្នំ ពេញ។ សាក្សី បានរៀបរាប់អំពីបទសម្ភាសន៍មួយចំនួន ដែលគាត់បានធ្វើឡើងនៅក្នុងខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៧៣ ជាមួយអ្នកខេត្តកំពង់ចាម នៅក្នុងតំបន់ ដែលត្រូវបានខ្មែរក្រហមបានជម្លៀស។ អ្នកត្រូវបានសម្ភាសភាគច្រើន ដែលគាត់បានសួរ បានប្រាប់គាត់ថា ការជម្លៀសនោះគឺធ្វើឡើងដោយបង្ខំ ហើយគាត់បានប្រាប់តុលាការថា គាត់ បានឮរបាយការណ៍មួយចំនួនពីប្រជាជន ដែលត្រូវបានសម្លាប់ដោយខ្មែរក្រហមនៅនឹងកន្លែង។ សាក្សី ក៏បានរំ ពួកថា បានឃើញសាកសពដូនដីប្រាំមួយនាក់ ដេកជួលនៅក្បែរវត្តបាក់បែកមួយនៅឧត្តុង្គ ក្នុងពេលមួយនៅក្នុង ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៤។ ទាក់ទងនឹងការរៀបចំផែនការជម្លៀសនេះ សាក្សីបានប្រាប់តុលាការថា ការជម្លៀសនៅ ភ្នំពេញត្រូវបានរៀបចំឡើងជាមុនបានយ៉ាងល្អ។ គាត់បានកត់សម្គាល់ថា ទោះបីជាខ្មែរក្រហមបានលើកឡើងថា ការផ្លាស់ប្តូរលំនៅនេះ ត្រូវបានធ្វើឡើងដោយស្ម័គ្រចិត្តក៏ដោយ ពួកគេបានបង្ខំប្រជាជនយ៉ាងសកម្មឱ្យរៀសខ្លួន ទៅតំបន់ ដែលត្រូវបានរំដោះរួចហើយ។ យោងតាមបទសម្ភាសន៍មួយ ដែលគាត់បានធ្វើឡើងជាមួយ **អៀង សារី** ក្នុងឆ្នាំ១៩៨៦ សាក្សីបានលើកឡើងថា ឃ្លា “ដកប្រជាជនរំដោះ ចេញពីខ្មាំង” ត្រូវបានប្រកាសជាញឹកញាប់នៅ ស្ថានីយវិទ្យុខ្មែរក្រហម មុនខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥។

ក.៥. បទពិសោធន៍ផ្ទាល់ខ្លួន មុនការផ្តល់លំនៅទីក្រុងភ្នំពេញ

កាលពីរសៀលថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ព្រះរាជអាជ្ញា **អឃ័ន័រ** បានសាកសួរសាក្សីអំពីប្រភពព័ត៌មាន ដែលសាក្សី បានប្រើប្រាស់នៅក្នុងអត្ថបទរបស់គាត់មួយចំនួន រួមមាន៖ បទពិសោធន៍ផ្ទាល់របស់សាក្សីនៅកម្ពុជា។ លោក **ស៊ីវ ហេងឌុំ** ពន្យល់ថា គាត់បានមកដល់ភ្នំពេញ ដើម្បីធ្វើការជាអ្នកកាសែតម្នាក់នៅខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៧៣។

គាត់បានរស់នៅកម្ពុជា ហើយបានរាយការណ៍អំពីទិដ្ឋភាពនយោបាយ រហូតដល់ពេលដែលគាត់ត្រូវបានជម្លៀស នៅថ្ងៃទី១១ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥។ នៅពេលព្រះរាជអាជ្ញា បានស្នើឱ្យគាត់ “រៀបរាប់ពីរូបភាព” ជីវិតមួយនៅ ភ្នំពេញចាប់ពីខែមករា ដល់ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ ដូច្នេះ **ស្ទីវ ហេដឌ័រ** បានរំលឹកថា ស្ថានភាពនោះគឺគួរឱ្យខ្លាច ដោយបកស្រាយថា មានការបាញ់កាំភ្លើងធំ និងការទម្លាប់គ្រាប់រ៉ឺម៉កឥតឈប់ឈរនៅទីក្រុង ហើយគាត់ត្រូវដឹក ត្រង់សេនៅក្រោមផ្ទះរបស់គាត់។ គាត់ក៏បានពិពណ៌នាអំពីឥរិយាបថប្រឆាំងរដ្ឋាភិបាលរបស់ក្រុមសិស្សនិស្សិត កម្មករ និងក្រុមពួកអ្នកវណ្ណៈកណ្តាល។ យោងតាមសាក្សី ប្រជាជនបានគិតថា **ខៀវ សំផន និង ហ៊ុន សែន** ហើយ និង **ហ៊ុន យុន** ជាអ្នកដឹកនាំគណបក្សនោះ ហើយនឹងធ្វើបានល្អដោយល្បីបែបនេះ។ មុនត្រូវជម្លៀស សាក្សីបានរំ លឹកថា គាត់បានអានព័ត៌មានផ្សព្វផ្សាយព័ត៌មានបរទេស (ហ្វីប៊ីស) ហើយជួនកាល បានស្តាប់ការផ្សាយតាមវិទ្យុ ក្នុងស្រុក រួមមានសំឡេងរណសិរ្សរួមជាតិកម្ពុជា ដែលផ្សព្វផ្សាយអំពីគោលនយោបាយនៃ “តំបន់រំដោះ” និង កម្មវត្ថុនៃការធ្វើបដិវត្ត។⁴

ក.៦. ការបោសសម្អាតសត្រូវ

នៅពេលលើកឡើងអំពីបញ្ហាបោសសម្អាតសត្រូវ សាក្សីបានប្រាប់តុលាការថា គាត់បានគិតថា ការបក ប្រែរបស់ខ្មែរក្រហមនៃពាក្យ “កម្ចាត់ចោល” គឺមិនត្រឹមត្រូវទេ ហើយន័យនោះសមនឹងពាក្យ “បោសសម្អាត”។ គាត់បានកត់សម្គាល់ថា សារសំខាន់នៃការបែងចែកនេះ គឺដោយសារឃ្លាបន្ទាប់មិនបង្កប់ន័យសម្លាប់ទាហាន លន់ នល់ ទាំងអស់នោះទេ។ នៅពេលសំដៅលើចំនួននៃការធ្វើបទសម្ភាសន៍ ដែលបញ្ចូលក្នុងសៀវភៅរបស់ គាត់ សាក្សី បានប្រាប់តុលាការថា ក្នុងអំឡុងពេលធ្វើបទសម្ភាសន៍មួយជាមួយលេខាធិការនៃតំបន់ភាគខាងជើង ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៥ និងបន្ទាប់មកជាមួយសមាជិកម្នាក់នៃគណៈមជ្ឈិម ឈ្មោះ **កែ ពក** គាត់បានដឹងថា តំបន់ភាគខាង ជើង បានអនុវត្តគោលនយោបាយមួយរបស់គណបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ដើម្បីសម្លាប់មន្ត្រីសាធារណៈរដ្ឋខ្មែរ និង ដើម្បីចាប់ខ្លួន ហើយនិងប្រហារជីវិតអ្នកដែលត្រូវបានចោទថា ជាជនក្បត់ជាតិ ក្នុងចំណោមសមាជិកគណបក្ស កុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ដែលស្ថិតនៅក្រោមអំណាចរបស់គាត់។ **កែ ពក** ក៏បានប្រាប់សាក្សីថា គាត់បានដឹងថា អ្នក ដែលបានចោទប្រកាន់ថា ជាជនក្បត់ជាតិ ដែលត្រូវបានស៊ើបអង្កេតដោយទីបញ្ជាការសេវាសន្តិសុខនៅ ស ២១ នឹងសម្លាប់ ប៉ុន្តែទោះជាយ៉ាងណា គាត់ត្រូវអនុវត្តតាមបទបញ្ជាពី **នួន ជា** ឱ្យជួយចាប់ពួកគេ។

ទាក់ទងនឹងការបោសសម្អាតសត្រូវផ្ទៃក្នុងនៅតំបន់បូព៌ា **ស្ទីវ ហេដឌ័រ** បានប្រាប់តុលាការថា មានការ ចាប់ខ្លួនសូម្បីតែនៅថ្នាក់ទាបបំផុត។ គាត់បានបញ្ជាក់ថា ក្នុងអំឡុងពេលនៃការសម្ភាសន៍ **អ៊ុំ សាម៉ាន** បានប្រាប់ គាត់ថា “ប្រជាជននាំគ្នាជ្រួលច្របល់ និងភ័យខ្លាច” ពីព្រោះពួកគេដឹងថា ពិតជាមានរឿងមិនល្អកើតឡើងហើយ។ “ពួកគេមិនអាចយល់ទេ ថាតើកម្មាភិបាលគឺជាជនក្បត់ជាតិបានដោយដូចម្តេចទៅ?” ទាក់ទងនឹងការប្រព្រឹត្ត ចំពោះអតីតទាហាន **លន់ នល់** សាក្សីបានប្រាប់តុលាការថា **អ៊ុំ សាម៉ាន** បានពន្យល់ថា ពួកគេបានស្នើសុំចូលរួម កិច្ចប្រជុំមួយដោយស្ម័គ្រចិត្ត ដើម្បីទទួលបានការអត់ឱនទោស ប៉ុន្តែផ្ទុយទៅវិញ ត្រូវបាននាំយកទៅឆ្ងាយ និងត្រូវ

ប្រហារជីវិត។ សាក្សី ក៏បានបញ្ជាក់ថា ក្នុងអំឡុងពេលនៃបទសម្ភាសន៍មួយ ដែលគាត់បានធ្វើក្នុងឆ្នាំ១៩៨០ ជាមួយលោក **ខៀវ សំផន** ជាជនជាប់ចោទបានអះអាងថា ភ្នាក់ងារខ្មែរ វៀតណាម បានចូលបន្តិចខ្លួនទាំងនៅក្នុង គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ និងគណៈមជ្ឈិម។ នៅពេលដែលសាក្សីសួរ **ខៀវ សំផន** អំពីបញ្ហានេះ គាត់បានបដិសេធចំពោះ ការចាប់ខ្លួនខុសទាំងឡាយក្នុងអំឡុងរយៈពេលនោះ ហើយបានសង្កត់ធ្ងន់ថា ករណីនានា តែងតែត្រូវធ្វើការស៊ើប អង្កេតយ៉ាងហ្មត់ចត់។ ទោះជាយ៉ាងណា សាក្សីបានរំលឹកថា នៅពេលមួយ **ខៀវ សំផន** បានសារភាពថា មានការ ចោទប្រកាន់ខុសមួយទៅលើបុរសម្នាក់នៅភាគខាងលិច ប៉ុន្តែបន្ទាប់ពីធ្វើការស៊ើបអង្កេតរួច បុរសនោះក៏ត្រូវបាន ដោះលែង។

ក.៧. តួនាទីរបស់ជនជាប់ចោទ **ខៀវ សំផន**

សាក្សី ក៏ត្រូវបានសាកសួរអំពីតួនាទីរបស់ **ខៀវ សំផន** នៅក្នុងសម័យកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យដែរ។ សាក្សី បានរៀបរាប់អំពីការប្រកាសមួយ ដែលធ្វើឡើងដោយ **ប៉ុល ពត** នៅប្រជុំសមាជិកមួយនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៧៦ ដែលហៅ **ខៀវ សំផន** ជនជាប់ចោទថា គណៈប្រធានរដ្ឋ។ នៅពេលនិយាយអំពីសមាជិកភាពរបស់លោក **ខៀវ សំផន** នៅ ក្នុងគណៈមជ្ឈិម មិនមែនគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ សាក្សីបានលើកឡើងថា ជនជាប់ចោទ គឺជាមនុស្សម្នាក់ក្នុងចំណោម មនុស្សពីរនាក់គត់ ដែលគាត់ដឹងថា បានចូលរួមក្នុងកិច្ចប្រជុំគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ជាទៀងទាត់ ទោះបីជាមិនមែនជា សមាជិកក៏ដោយ។⁵ គាត់ក៏បានលើកឡើងអំពីសុន្ទរកថាមួយ ដែលត្រូវបានធ្វើនៅថ្ងៃទី០៧ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៧៧ ដែល **ប៉ុល ពត** បានបង្ហាញអំពីសេចក្តីទុកចិត្តរបស់គាត់មកលើ **ខៀវ សំផន** និង **នួន ជា**។ **ប៉ុល ពត** បានសង្កត់ ធ្ងន់ថា **ខៀវ សំផន** គឺជាអ្នកចេះដឹងខ្ពង់ខ្ពស់ និងបានផ្តល់ឱ្យគាត់នូវសកម្មភាពនយោបាយរបស់គាត់។ ព្រះរាជ អាជ្ញា **រេយ៉ង់** ក៏បានស្នើឱ្យសាក្សីលើកឡើងអំពីការស្រាវជ្រាវរបស់ **ម៉ៃខល វីកេរី (Michael Vickery)** ដែល សន្និដ្ឋានថា **ខៀវ សំផន** បានល្អងលោមអ្នកចេះដឹងខ្មែរឱ្យលង់ជឿថាខ្លួនមានសុវត្ថិភាព។⁶ ក្នុងការគាំទ្រសេចក្តី សន្និដ្ឋានរបស់ **Vickery** ព្រះរាជអាជ្ញា បានអានព័ត៌មានយ៉ាងឮៗថា **ស្ទីវ ហេដឌ័រ** បានប្រមូលពីរបាយការណ៍ របស់សេវាព័ត៌មានផ្សព្វផ្សាយបរទេស រួមមានការផ្សព្វផ្សាយតាមវិទ្យុ និងសុន្ទរកថា ដែលធ្វើឡើងដោយ **ខៀវ សំ ផន** ក្នុងអំឡុងពេលនៃការប្រារព្ធសមាជិកលើកទីពីររបស់គណបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា។⁷ យោងតាមសាក្សី ក្នុង អំឡុងពេលផ្តល់សុន្ទរកថាទាំងនេះ **ខៀវ សំផន** បានប្រាប់ប្រជាជនថា មានតែ “កំលួលជនក្បត់ជាតិទាំងប្រាំពីរ” ទេ ដែលត្រូវកាត់ទោសប្រហារជីវិត ហើយអ្នកចូលរួមជាមួយ **សម្តេចសីហនុ** នឹងត្រូវបានលើកលែងទោស។⁸

ក.៨. ឥរិយាបថ និងភាពអាចជឿជាក់បាន

សាក្សី **ស្ទីវ ហេដឌ័រ** ហាក់ដូចជាមានឥរិយាបថធូរស្រាលអារម្មណ៍នៅក្នុងការផ្តល់សក្ខីកម្មទាំងមូលរបស់ គាត់ ហើយបានឆ្លើយតបយ៉ាងច្បាស់ ត្រឹមត្រូវ រលូន ហើយនិងស៊ីចង្វាក់។ អ្នកឃ្លាំមើលសវនាការ បានសង្កេត ឃើញថា សាក្សីមានឆន្ទៈផ្តល់ព័ត៌មាននៅក្នុងសក្ខីកម្មទាំងមូលរបស់គាត់ តែយ៉ាងណា គាត់នៅតែត្រូវបានស្នើឱ្យ ផ្តល់ចម្លើយឱ្យកាន់តែលម្អិតជាច្រើនដង។ គាត់បើកចំហចំពោះភាពខ្វះចន្លោះនៅក្នុងការផ្តល់សក្ខីកម្មរបស់គាត់

ហើយគាត់បានទទួលស្គាល់ចំពោះអង្គហេតុ ដែលគាត់មិនអាចនឹកឃើញសាឡើងវិញ ឬមិនអាចចងចាំព័ត៌មាន ត្រង់ចំណុចណាមួយ។ នៅពេលក្រុមមេធាវីការពារក្តី ទទួលបានស្នាមដៃពីហេតុផលដែលគាត់បានបដិសេធផ្តល់ សក្ខីកម្មជាអ្នកជំនាញនោះ គាត់បានផ្តល់ការឆ្លើយតបយ៉ាងវែង។ គាត់បានពន្យល់ថា ភាគច្រើននៃអ្នកសិក្សា ស្រាវជ្រាវ គឺមិនចង់បង្ហាញទស្សនៈផ្ទាល់ខ្លួនទេនៅក្នុងសវនាការ ហើយដូច្នេះ តាំងពីឆ្នាំ២០១១ គាត់ក៏បាន សម្រេចចិត្ត “ផ្លាស់ប្តូរចំណាប់អារម្មណ៍របស់គាត់ចេញពីខ្មែរក្រហម”។

ផ្នែកទី ៣ ៖ សវនាការលើឯកសារ

សប្តាហ៍នេះ ក្រុមមេធាវីការពារក្តី បានឆ្លើយតបនឹងឯកសារ ដែលត្រូវបានដាក់បង្ហាញដោយការិយាល័យ សហព្រះរាជអាជ្ញា និងសហមេធាវីដឹកនាំដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី កាលពីពីរសប្តាហ៍មុន ជាផ្នែកមួយនៃ “ការបើក សវនាការលើឯកសារ” ជាលើកចុងក្រោយ សម្រាប់សំណុំរឿង ០០២/០១។^១ ក្រុមមេធាវីការពារក្តី **នួន ជា** បាន ដេញដោលអំពីតម្លៃនៃឯកសារដែលបានបង្ហាញ ហើយអះអាងថា ព្រះរាជអាជ្ញាបានធ្វើចំណាត់ថ្នាក់លើឯកសារ ផ្សេងៗ ដោយធ្វើការស្រង់ពាក្យសម្តីពីឯកសារទាំងនោះ។ មេធាវីការពារក្តី **ខៀវ សំផន** មិនបានតវ៉ានឹងតម្លៃនៃ ឯកសារទាំងនេះទេ ប៉ុន្តែបានបន្តពិភាក្សាលើការទទួលយកឯកសារមួយចំនួន។ បន្ទាប់ពីការជជែកដេញដោល យ៉ាងក្តៅកកអំពីបញ្ហាមួយចំនួន រួមទាំងការចោទប្រកាន់ថា សិទ្ធិរបស់ **ខៀវ សំផន** ត្រូវបានបំពានដោយដំណើរ ការនីតិវិធីទទួលយកឯកសារ និងវិសាលភាពនៃភាពមិនប្រាកដប្រជាសំណុំរឿង ០០២/០១ អង្គជំនុំជម្រះ បានបិទសេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការលើឯកសារថា ពេលវេលាដែលផ្តល់ឱ្យមេធាវីការពារក្តី **ខៀវ សំផន** ដើម្បីឆ្លើយតបនឹងឯកសារនេះ បានអស់ហើយ។

ក. ការឆ្លើយតបរបស់ក្រុមមេធាវីការពារក្តីរបស់ នួន ជា លើឯកសារនានាស្តីពីសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម

ឆ្លើយតបនឹងឯកសារដែលបានបង្ហាញ ក្រុមមេធាវីការពារក្តី **នួន ជា** មានបំណងដាក់ឯកសារទាំងនោះ ចូលក្នុងបរិបទ ហើយនឹងភាពខុសគ្នាទៅនៃឋានានុក្រមផ្នែកនយោបាយ និងបទបញ្ជាដាក់លាក់ណាមួយ។ ផ្អែកទៅលើអំណះអំណាងនេះ ក្រុមមេធាវីការពារក្តី បានព្យាយាមបែងចែកពីភាពខុសគ្នាពីគោលនយោបាយបក្ស កុម្មុយនីស្តកម្ពុជា និងការអនុវត្ត គឺមានភាពខុសគ្នា។ ក្រុមមេធាវីការពារក្តី ក៏បានធ្វើការជំទាស់ ទៅនឹងការដាក់ បង្ហាញឯកសាររបស់ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា និងសហមេធាវីនាំមុខដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ជាពិសេស ទាក់ទងនឹងការបែងចែករវាងគោលនយោបាយ និងការអនុវត្ត។¹⁰

ក.១. គោលនយោបាយ និងការអនុវត្ត

មេធាវីរបស់ **នួន ជា** គឺលោក **វិចិត្រ កូប៉េ** (Mr. Victor Koppe) បានធ្វើអំណះអំណាងរបស់គាត់ ដោយ គូសបញ្ជាក់ថា នៅដំណាក់កាលដំបូងនៃសំណុំរឿង ០០២/០១ មានការរកឃើញរួចទៅហើយថា ភស្តុតាង

ទាក់ទងនឹងគោលនយោបាយរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់នោះ គឺអាចទទួលយកបាន ប៉ុន្តែការអនុវត្ត គឺមិនអាចទទួលយកបានទេ។ នៅពេលលើកឡើងទាក់ទងនឹងការសម្រេចចិត្តរបស់អង្គជំនុំជម្រះ ក្នុងការដកចេញនូវឯកសារមួយចំនួន ក្នុងអំឡុងពេលនៃការផ្តល់សក្ខីកម្មរបស់សាក្សីផ្ទាល់ លោក កូប៉េ បានលើកឡើងថា “អង្គជំនុំជម្រះ ប្រហែលជាមិនបានអនុវត្តនូវបទដ្ឋានតឹងរឹងមួយចំពោះការទទួលយកភស្តុតាងរបស់ និងបទដ្ឋានទាបជាងនេះមួយទៀត ទាក់ទងនឹងភស្តុតាងឯកសារ”។ លោក កូប៉េ បានបញ្ជាក់ហើយបញ្ជាក់ទៀត អំពីជំហររបស់ក្រុមមេធាវីការពារក្តីថា អំពើឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយ មិនត្រូវបានធ្វើឡើងជាប្រព័ន្ធនៅទូទាំងប្រទេស ទេ ប៉ុន្តែត្រូវបានជ្រៀតជ្រែកដោយកម្មាភិបាលក្នុងតំបន់ ដែលធ្វើ “ការរឹងទទឹងនឹងតួនាទីរបស់ នួន ជា”។ គាត់ បានបន្ថែមថា កូនក្តីរបស់គាត់ មិនបដិសេធចំពោះការកាន់តួនាទីរបស់គាត់នៅក្នុងសម័យរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ឬអំពើតួនាទីរបស់គាត់ក្នុងផ្នែកដ៏សំខាន់មួយនៃការបង្កើតគោលនយោបាយរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ប៉ុន្តែបានបដិសេធអំពីការចូលរួមរបស់គាត់ក្នុងការប្រព្រឹត្តិឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់។ លោក កូប៉េ បានធ្វើការសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ដោយលើកអំណះអំណាងថា ភស្តុតាងជាឯកសារ ដែលត្រូវបានការិយាល័យសហព្រះ រាជអាជ្ញាបានដាក់បង្ហាញ មិនបានបង្ហាញបំណងចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទេ ក្រៅតែពីគោលនយោបាយកម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យតែប៉ុណ្ណោះ។

ក.២. គោលនយោបាយបក្សកុម្មុយនីស្តរលឹសត្រូវ

ឆ្លើយតបចំពោះឯកសារ ដែលការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញាបានបង្ហាញ លោក កូប៉េ បានលើកអំណះ អំណាងថា ទង់បដិវត្តន៍ បានផ្ទុកនូវគោលនយោបាយទូទៅ ជាជាងការណែនាំត្រង់ៗថា ឱ្យវាយប្រហារសត្រូវ។ នៅពេលសាកសួរអំពីបញ្ហាទង់បដិវត្តន៍ នៅពីខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៧៧ លោក កូប៉េ បានចោទប្រកាន់ការិយាល័យ សហព្រះរាជអាជ្ញាថា បំភ្លឺខ្លឹមសារនៅក្នុងឯកសារ តាមរយៈការដកស្រង់។ លោក កូប៉េ បានអះអាងថា ឧទាហរណ៍មួយ ដែលត្រូវបានឃើញនៅក្នុងការបកស្រាយរបស់អយ្យការអំពីទស្សនៈរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តក្នុង ការកម្ចាត់ពួកចក្រពត្តិនិយម (ជាពិសេសជនជាតិអាមេរិក) និងបំបាត់របបសក្តិភូមិ ជាផ្នែកមួយនៃបដិវត្តន៍។ លោក កូប៉េ បានលើកអំណះអំណាងថា នៅពេលដាក់ចូលក្នុងបរិបទ សម្រង់ពាក្យសម្តីនេះសំដៅយ៉ាងច្បាស់ទៅ លើប្រព័ន្ធចក្រពត្តិនិយម មូលធននិយម និងសក្តិភូមិ ជាជាងជនជាតិអាមេរិក។ ទោះជាយ៉ាងណា មេធាវីការពារ ក្តីបានលើកអំណះអំណាងថា ពាក្យ “វាយកម្ទេច” ជាពាក្យពេចន៍ទូទៅ ដែលត្រូវបានប្រើប្រាស់នៅក្នុងទស្សនាវដ្តី ដែលមានអត្ថន័យផ្សេងៗគ្នា មិនមែនសំដៅលើតែ “ការសម្លាប់” នោះទេ។¹¹ នៅពេលពន្យល់អំពីចំណុចដែល កាន់តែតានតឹងនៅក្នុងទស្សនាវដ្តីក្នុងអំឡុងឆ្នាំ១៩៧៧ កូប៉េ បានលើកឡើងថា នោះដោយសារតែសង្គ្រាម កាន់តែធ្ងន់ធ្ងរជាមួយវៀតណាម ហើយកត្តាបែបនេះ មិនអាចធ្វើឱ្យ នួន ជា ក្លាយជា “ឧក្រិដ្ឋជនសង្គ្រាម” បាន ទេ។

ក.៣. ការសម្លាប់មន្ត្រីរបស់ លន់ នល់

លោក កូប៉េ បានលើកអំណះអំណាងថា មិនអាចទៅរួចទេក្នុងការបង្ហាញភស្តុតាងថា គោលនយោបាយ កម្ចាត់ដ៏ធំទូលាយនេះពិតជាមាន ដោយចង្អុលបង្ហាញថា ពុំមានសាក្សីណា ដែលបានឃើញមន្ត្រីរបស់ លន់ នល់ ត្រូវបានប្រហារជីវិតដោយផ្ទាល់នោះទេ។ គាត់ក៏បានដេញដោលចំពោះទស្សនៈ ដែលលើកឡើងថា “ការកម្ចាត់” មានន័យថា “ការសម្លាប់” ហើយលើកឡើងថា ពាក្យនេះមានន័យទូទៅសំដៅលើការបំបែកក្រុមមនុស្ស។¹² នៅ ពេលកំពុងដេញដោលអំពីតម្លៃនៃភស្តុតាងរបស់ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា លោក កូប៉េ បានអះអាងថា រាល់ សក្ខីកម្មរបស់សាក្សីទាំងអស់ គឺត្រឹមត្រូវបំផុតបើផ្អែកតាមកាលៈទេសៈ ហើយសក្ខីកម្មរបស់សាក្សី គ្រាន់តែបាន ចោទប្រកាន់ថា ជនរងគ្រោះត្រូវបាន “ចាប់ខ្លួនបញ្ជូនទៅអង្គការ” មិនមែនត្រូវបានសម្លាប់ទេ។ យោងតាម លោក កូប៉េ ឯកសារជាច្រើនរបស់ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា គឺជាភស្តុតាងទាក់ទងនឹងការបែងចែកវណ្ណៈ ជាជាងគោលនយោបាយកម្ចាត់ជាប្រព័ន្ធ។¹³ ទាក់ទងទៅនឹងការចោទប្រកាន់ថា មានការកាត់ទោសប្រហារជីវិត “កំពូលជនក្បត់ទាំងប្រាំពីរនាក់” លោក កូប៉េ បានលើកអំណះអំណាងថា ទោះបីជាបញ្ហានេះស្ថិតនៅក្នុងវិសាល ភាពនៃសវនាការនេះក៏ដោយ សាររបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ដែលលើកឡើងថា មានតែអ្នកទាំងប្រាំពីរនោះទេ ដែលនឹងត្រូវសម្លាប់ មានភាពផ្ទុយគ្នានឹងអត្ថិភាពនៃគោលនយោបាយមួយ ក្នុងការសម្លាប់ទាហាន លន់ នល់។¹⁴ ក្នុងការគាំទ្រអំណះអំណាងខាងលើនេះ គ្មានគោលនយោបាយសម្លាប់ទាហាន លន់ នល់ លោក កូប៉េ បាន ចង្អុលបង្ហាញថា បញ្ជីឈ្មោះអ្នកទោសពី ស-២១ ដែលត្រូវបានព្រះរាជអាជ្ញាដាក់បង្ហាញថា មិនមែនទាហាន លន់ នល់ ទាំងអស់សុទ្ធតែត្រូវបានសម្លាប់ភ្លាមៗនោះទេ បន្ទាប់ពីថ្ងៃទី១៧ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥។¹⁵ ទាក់ទងនឹង ឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ថា ត្រូវបានកើតឡើងនៅ ទួលពោធិ៍ជ្រៃវិញ លោក កូប៉េ បានអះអាងថា ឯក សារ ដែលការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា បានបង្ហាញ ដែលបានអះអាងថា មានការបញ្ជាឱ្យសម្លាប់ដោយរង្គាល នោះ ពិតជាបានចុះកាលបរិច្ឆេទ ពីរឆ្នាំបន្ទាប់ពីព្រឹត្តិការណ៍នោះកើតឡើង។¹⁶ ទោះជាយ៉ាងណា មេធាវីការពារក្តី បានលើកអំណះអំណាងថា នួន ជា មិនបានដឹងថា ទាហានរបស់ លន់ នល់ ត្រូវបានសម្លាប់នោះទេ រហូតមក ដល់ឆ្នាំ១៩៩៨ ហើយនេះត្រូវបានអះអាងដោយរបាយការណ៍មួយ ដែលគាត់បានធ្វើឡើងនៅក្នុងខ្សែភាពយន្ត *ថ្ងៃមួយនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ*។¹⁷

ក.៤. បដិវត្តន៍គ្រួសារ និងការរៀបការដោយបង្ខំ

នៅពេលលើកឡើងអំពីឯកសារ ដែលត្រូវបានដកស្រង់ដោយការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា និងដើម បណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី អំពីគោលនយោបាយរៀបការដោយបង្ខំរបស់បក្សកុម្មុយនីស្ត លោក កូប៉េ បានលើកអំណះ អំណាងថា ការរៀបការដោយបង្ខំនេះ មិនស្ថិតនៅក្នុងវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ០០២/០១ ទេ។ ទោះជាយ៉ាង ណា គាត់បានលើកអំណះអំណាងថា គោលនយោបាយនេះ មិនបានលើកឡើងក្នុងឯកសារណាមួយរបស់បក្ស កុម្មុយនីស្តកម្ពុជានោះទេ។ គាត់បានបញ្ជាក់ថា គោលនយោបាយក្នុងការបង្កើនចំនួនប្រជាជន ត្រូវបានសម្រេច

តាមរយៈការបង្កើនបទដ្ឋានរស់នៅ និងសុខភាពរបស់ប្រជាជននៅទូទាំងប្រទេស។ តាមរយៈការប្រើប្រាស់អត្ថបទបោះផ្សាយរបស់គណបក្សនៅខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៧៤ ស្តីពី ទស្សនៈពិភពលោកបែបបដិវត្តន៍ និងបែបមិនបដិវត្តន៍ ទៅលើបែបបទនៃការកសាងគ្រួសារ ដែលជាឧទាហរណ៍មួយ ដែលគាត់បានពន្យល់ថា អត្ថបទបោះផ្សាយនេះ គ្រាន់តែផ្តល់ប្រឹក្សាអំពីនរណាត្រូវរៀបការ ដោយលើកឡើងថា ម្តាយរបស់គាត់ផ្ទាល់ក៏បានផ្តល់ដំបូន្មានដល់គាត់ អំពីជម្រើសអាពាហ៍ពិពាហ៍របស់គាត់ដែរ។ នៅពេលដេញដោលអំពីសម្រង់ដែលការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា បានដកស្រង់ពីសៀវភៅរបស់លោក **ហ្វីលីព ស្កត** (Mr. Philip Short) លោក **កូប៉េ** បានលើកឡើងថា ការវិភាគ របស់លោក **ស្កត** មានលក្ខណៈសាមញ្ញពេក ហើយបានរិះគន់ថា ព័ត៌មានក្នុងសៀវភៅនេះ ត្រូវបានប្រមូលរយៈ ពេល២០ ឆ្នាំក្រោយការដួលរលំនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យដោយបុរសម្នាក់ ដែលខ្លួនឯងផ្ទាល់សារភាពថា ពុំ មាន “សាវតារប្បធម៌ខ្មែរ” ទេ។¹⁸

ក.៥. សហករណ៍ និងប្រព័ន្ធកូតា

ទាក់ទងនឹងការបង្កើតសហករណ៍ លោក **កូប៉េ** បានសួរអំពីអត្ថិភាពនៃគោលនយោបាយឧក្រិដ្ឋកម្មមួយ ដោយលើកអំណះអំណាងថា ការបង្កើតសហករណ៍ជាផ្នែកមួយនៃមនោគមវិជ្ជាសង្គមនិយមមួយ គឺមិនខុស ច្បាប់ឡើយ។ គាត់បានអះអាងថា បំណងរបស់ខ្មែរក្រហម គឺថាសហករណ៍រឹងមាំនឹងការពារប្រជាជនកម្ពុជាពី កត្តាគំរាមកំហែងពីខាងក្រៅ ជាពិសេស ពីវៀតណាម។ លើសពីនេះ គោលនយោបាយបង្កើតសហករណ៍ មាន គោលបំណងបង្កើនផលិតផល និងបង្កើនការផ្គត់ផ្គង់ស្រូវ។ យោងតាមមេធាវីការពារក្តី មិនថាមេដឹកនាំខ្មែរ ក្រហមដឹងថា គោលដៅបង្កើនផលិតផល អាចធ្វើទៅរួចឬក៏អត់ គឺមិនចាំបាច់ទទួលស្គាល់ទេក្នុងតុលាការ។

ខ. ការឆ្លើយតបទៅនឹងឯកសារ ដែលត្រូវបានបង្ហាញទាក់ទងនឹងជនជាប់ចោទ នួន ជា

មេធាវីការពារក្តី **នួន ជា** បានដេញដោលអំពីភាពត្រឹមត្រូវនៃឯកសារទាំងឡាយ ដែលការិយាល័យសហ ព្រះរាជអាជ្ញា បានដាក់បង្ហាញដើម្បីជាអំណះអំណាងបញ្ជាក់អំពីតួនាទីរបស់ **នួន ជា** ជានាយករដ្ឋមន្ត្រីស្តីទី និង ការទទួលខុសត្រូវចំពោះបញ្ហាយោធា និងសន្តិសុខ។

ខ.១. តួនាទីជានាយករដ្ឋមន្ត្រីស្តីទី

លោក **សុន អរុណ** បានចាប់ផ្តើមដោយបំភ្លឺបញ្ជាក់ថា **នួន ជា** មិនធ្លាប់បដិសេធថា គាត់មានតួនាទីជាអនុ លេខាធិការនៅក្នុងបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាទេ ប៉ុន្តែបានសារភាពថា គាត់បានទទួលកិច្ចការដឹកនាំមួយចំនួននៅក្នុង វិស័យអប់រំ។ នៅក្នុងការឆ្លើយតបផ្ទាល់នៅថ្ងៃអង្គារ **នួន ជា** បានបន្តបដិសេធចំពោះការដែលលើកឡើងថា គាត់ ធ្លាប់ធ្វើជានាយករដ្ឋមន្ត្រីស្តីទីក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ហើយគាត់បន្ថែមថា ការលើកឡើងខាងលើនេះ គឺ មិនសមហេតុផល ពីព្រោះ **ប៉ុល ពត** បានតែងតាំង **អៀង សារី** និង **រន វ៉េត** សម្រាប់បញ្ហានេះ។

ខ.២. តួនាទីក្នុងបញ្ហាយោធា និងសន្តិសុខ

លោក សុន អរុណ បានលើកឡើងថា នួន ជា មិនមានតួនាទីក្នុងកិច្ចការយោធា ឬសន្តិសុខទេ។ គាត់ បានសង្កត់ធ្ងន់ថា រឿងតែមួយគត់ ដែលសារទូរលេខទាំង ១៥ ដែលការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញាបានដកស្រង់ គឺថា នួន ជា ប្រហែលជាធ្លាប់ទទួលបានព័ត៌មានអំពីប្រតិបត្តិការយោធាម្តងម្កាល ជាពិសេសទាក់ទងនឹងស្ថាន ភាពព្រំដែនជាមួយវៀតណាម។ ទោះជាយ៉ាងណា គាត់បានលើកអំណះអំណាងថា ព័ត៌មាននោះទាក់ទងតែនឹង ការផ្សព្វផ្សាយផ្នែកយោធា ជាជាងការរៀបចំផែនការ ឬប្រតិបត្តិការយោធាជាយុទ្ធសាស្ត្រ។ លើសពីនេះ មេធាវី ការពារក្តី បានចង្អុលបង្ហាញថា គ្មានភស្តុតាងណា ដែលបានលើកឡើងបង្ហាញថា នួន ជា ពិតជាបានឆ្លើយតប នឹងសារទូរលេខនោះ។ ដើម្បីជាអំណះអំណាង មេធាវីការពារក្តី បានគូសបញ្ជាក់អំពីលិខិតមួយ ដែលបានផ្ញើទៅ ឱ្យ នួន ជា ដែលក្នុងនោះកម្មាភិបាលមួយរូប បានសុំអភ័យទោសគាត់នៅការសរសេរទៅកាន់គាត់អំពីបញ្ហាវិន័យ ផ្ទៃក្នុង។^{១៩} នួន ជា ខ្លួនឯងបានពន្យល់កាលពីថ្ងៃអង្គារថា ជាផ្នែកមួយនៃការដឹកនាំរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា គាត់បានដោះស្រាយនឹងសំណួរមួយចំនួនទាក់ទងនឹងសន្តិសុខ និងសត្រូវខាងក្រៅ ដូចមេដឹកនាំគ្រប់រូបនៅលើ ពិភពលោកធ្វើអីចឹង ប៉ុន្តែគាត់មិនបានពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ហាសន្តិសុខផ្ទៃក្នុង ឬសត្រូវផ្ទៃក្នុងទេ។

ខ.៣. តួនាទីរបស់ នួន ជា នៅមន្ទីរសន្តិសុខ ស-២១

ទោះបីជា តាមលក្ខណៈបច្ចេកទេស ស-២១ មិនស្ថិតនៅក្នុងវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ០០២/០១ ក៏ ដោយ ក៏មេធាវីការពារក្តី បានឆ្លើយតបនឹងការសារភាពចំនួន ២៦ ពីមន្ទីរសន្តិសុខ ដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ថា នួន ជា ជាអ្នកមើលការខុសត្រូវ។ មេធាវីការពារក្តីឈ្មោះ សុន អរុណ បានលើកអំណះអំណាងថា ភស្តុតាងតែ មួយគត់ ដែលគាំទ្រដល់ការចោទប្រកាន់ថា ចំណារស្តីពីការសារភាពចំនួន ៦ ក្នុងចំណោមការសារភាពទាំងអស់ ត្រូវបានធ្វើឡើងដោយ នួន ជា គឺជាសក្ខីកម្មរបស់ ឌុច។ បន្ទាប់មក គាត់ក៏បានលើកចំណុចបីបួន ដែលគាត់គិត ថា អាចធ្វើឱ្យការសម្រាកពិតនៃឯកសារទាំងនោះកាត់បន្ថយ។ ទីមួយ គាត់បានលើកឡើងថា រយៈពេល ៣០ ឆ្នាំបានកន្លងផុត រវាងពេលដែល ឌុច បានជួបជាមួយ នួន ជា និងការផ្តល់សក្ខីកម្មរបស់គាត់អំពីចំណារនោះ។ ទី ពីរ គាត់បានលើកឡើងថា ឌុច មិនមែនជាអ្នកជំនាញខាងការពិនិត្យលើសំណេរដោយដៃនោះទេ ហើយទីបី គាត់ បានបន្ថែមទៀតថា ឯកសារដែលបានដកស្រង់ មិនមែនជាឯកសារដើមនោះទេ។ លោកប្រធាន និល ណាន បាន រឿក សុន អរុណ ថា គោលបំណងនៃការបើកសវនាការលើឯកសារនេះ មិនមែនដើម្បីសួរអំពីការអាចទទួលយក បាននៃឯកសារទាំងនេះទេ ប៉ុន្តែអំពីតម្លៃបញ្ជាក់របស់វា និងបានណែនាំឱ្យគាត់បន្តទៅបញ្ហាផ្សេងមួយទៀត។

គ. ការឆ្លើយតបរបស់មេធាវីការពារក្តី ត្រូវបានកំហិតទៅតាមខ្លឹមសារនៃឯកសារ និងវិសាលភាពនៃ
សំណុំរឿង ០០២/០១

ឆ្លើយតបនឹងបញ្ជីឯកសារមួយ ដែលដាក់បញ្ចូលដោយមេធាវីការពារក្តី **នួន ជា** មុនការបើកសវនាការលើកទីមួយនៅពេលព្រឹក ព្រះរាជអាជ្ញាលោក **ឌេល លីសាក់** (Mr. Dale Lysak) បានបង្ហាញក្តីប្រកាសថា ក្រុមមេធាវីការពារក្តីមានបំណងអានចេញពីប្រតិចារិកសវនាការ ដើម្បីឆ្លើយតបនឹងឯកសារ ដែលដកស្រង់ដោយការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។ ព្រះរាជអាជ្ញា បានលើកអំណះអំណាងថា ការឆ្លើយតបរបស់មេធាវីការពារក្តី គួរតែកំហិតនៅត្រឹមខ្លឹមសារឯកសារនោះតែប៉ុណ្ណោះ។ លោក **វ៉ែកតែន** បានតវ៉ាថា ឯកសារជាច្រើន ដែលបានទទួលយកធ្វើជាភស្តុតាង ពិតជាមិនស្ថិតនៅក្នុងវិសាលភាពនៃសវនាការក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ ទេ។ មុនចាប់ផ្តើមឆ្លើយតប លោក **កូប៉េ** បានអះអាងទៅអង្គជំនុំជម្រះថា ឯកសារយោងលើប្រតិចារិកទាំងឡាយ នឹងត្រូវប្រើប្រាស់ ដើម្បីបង្កើតបរិបទលើឯកសារនេះ ហើយនិងមិនប៉ះពាល់ដល់ “សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ ” នោះទេ។ មេធាវីការពារក្តីឲ្យជនជាប់ចោទ **នួន ជា** មុនដំបូង ត្រូវបានអនុញ្ញាតឱ្យបន្តដោយគ្មានការណែនាំជាក់លាក់ឡើយ។ ប៉ុន្តែ ជូនកាល លោកប្រធានបានណែនាំគាត់ឱ្យកំហិតការឆ្លើយតបរបស់មេធាវីការពារក្តីទៅនឹងខ្លឹមសារឯកសារ ដែលត្រូវបានដកស្រង់ដោយព្រះរាជអាជ្ញា និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី កាលពីសប្តាហ៍មុន។ ឧទាហរណ៍មួយ អាចត្រូវបានមើលឃើញកាលពីព្រឹកថ្ងៃចន្ទ នៅពេលដែលលោក **កូប៉េ** មានបំណងប្រៀបធៀប ដោយបានប្រើប្រាស់នៅក្នុងសុន្ទរកថារបស់ **នួន ជា** និងមេដឹកនាំផ្សេងៗទៀតក្នុងពេលដែលមានវិបត្តិ។ ដើម្បីបកស្រាយពីចំណុចនេះ លោក **កូប៉េ** បានលើកឡើងអំពីការគំរាមកំហែង របស់អតីតប្រធានធិបតីសហរដ្ឋអាមេរិក **ចឺធី ប៊ូស** (George w. Bush) ក្នុងការ “តាមដានរក” ភេរវករ បន្ទាប់ពីការវាយប្រហារ ៩/១១ មក។²⁰ អង្គជំនុំជម្រះ បានព្រមានគាត់កុំឱ្យនិយាយពីអ្វីដែលស្ថិតនៅក្រៅវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ០០២/០១ ហើយបានធ្វើការព្រមានបន្ថែមទៀត បន្ទាប់ពី **កូប៉េ** បានប៉ុនប៉ងដកស្រង់ពីសក្ខីកម្មរបស់សាក្សីនូវទ្រឹស្តីកុម្មុយនីស្តទូទៅ²¹ និងសំណើ ដែលមេធាវីការពារក្តី **នួន ជា** បានដាក់បញ្ចូលមកនៅខែកុម្ភៈ។²²

ឃ. អំណះអំណាងរបស់មេធាវីការពារក្តី ខៀវ សំផន ស្តីពីការទទួលយកឯកសារ

លោក វ៉ៃកែតន បានឆ្លើយតបខ្លីៗលើឯកសារនានា ដោយជំទាស់នឹងយថាភាពនៃឯកសារ ដែលត្រូវបានទទួលយកធ្វើជាភស្តុតាង និងបានបញ្ជាក់ម្តងហើយម្តងទៀតប្រាប់ពីជំហរបស់មេធាវីការពារក្តី ខៀវ សំផន ថា កម្រិតនៃការទទួលយកឯកសារ គឺទាបពេកហើយ។ គាត់បានផ្តល់អំណះអំណាងថា ឯកសារនានា ត្រូវបានទទួលយកទុកជាឯកសារសំណុំរឿងដោយគ្មានការជជែកដេញដោលឡើយ ដោយមូលហេតុតែមួយគត់គឺថា ឯកសារទាំងនេះ ត្រូវបានប្រើប្រាស់ក្នុងអំឡុងពេលនៃការស៊ើបអង្កេតរបស់ការិយាល័យសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត។ នៅពេលលើកឡើងពីសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះថា មេធាវីការពារក្តី ត្រូវបានអនុញ្ញាតឱ្យត្រឹមតែធ្វើការផ្តល់មតិលើតម្លៃបញ្ជាក់ (មិនមែនពីយថាភាព ឬការទទួលយកធ្វើជាភស្តុតាង) ក្នុងអំឡុងពេលសវនាការឯក

សារនេះទេ។ លោក **វ៉ែកតែន** បានអះអាងថា គាត់ត្រូវបានជាប់អន្ទាក់។ ចំណុចនេះ ក៏បានទទួលការគាំទ្រពីមេធាវី **កូប៉េ** ដែលបានបន្ថែមថា ការបើកសវនាការលើឯកសារទាំងនេះ “មិនមែនជា ការជជែកដេញដោល” នោះទេ ពីព្រោះមេធាវីការពារក្តី បានអនុញ្ញាតឱ្យត្រឹមតែនិយាយទាក់ទងនឹងតម្លៃបញ្ជាក់តែប៉ុណ្ណោះ។ ទោះបីជាគាត់មិនបានលើកឡើងអំពីតម្លៃបញ្ជាក់នៃឯកសារណាមួយក៏ដោយ ក៏លោក **វ៉ែកតែន** បានដេញដោលការទទួលយកឯកសារមួយចំនួនរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។²³ ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញាបានឆ្លើយតបថា ការសន្និដ្ឋានលើការទទួលយកឯកសារ អាចជំទាស់បាន និងបានស្នើឱ្យមេធាវីការពារក្តី **ខៀវ សំផន** ផ្អាកសិន ពីព្រោះពួកគាត់មិនទាន់ត្រៀមខ្លួនរួចរាល់ ដើម្បីឆ្លើយតបនឹងឯកសារទាំងនេះទេ។ ក្នុងការឆ្លើយតបនឹងមេធាវីទាំងពីរ លោកចៅក្រម **ឡាវែនន៍** បានជូនដំណឹង **វ៉ែកតែន** ថា សវនាការនេះ មានគោលបំណងឱ្យគាត់ឆ្លើយតបនឹងឯកសារនីមួយៗ ហើយប្រសិនបើគាត់មានបំណងណែនាំភស្តុតាងថ្មីទាក់ទងនឹងឯកសារនេះ គាត់មានវិធីធ្វើដូច្នេះបានតាមរបៀបផ្សេងៗ។ លោក **វ៉ែកតែន** បានឆ្លើយតបថា ពុំមានពេលគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីធ្វើការជំទាស់លើភស្តុតាងរាប់ពាន់ច្បាប់នៅក្នុងឯកសារសំណុំរឿងនេះទេ ហើយគាត់ក៏ទទួលបានការអនុញ្ញាតឱ្យសរសេរលើសចំនួនទំព័រដែលបានកំណត់នៅក្នុងសេចក្តីសង្ខេបបិទរបស់គាត់ ដើម្បីឆ្លើយតបនឹងភស្តុតាងនីមួយៗដែរ។ ការពិភាក្សានៅក្នុងបន្ទប់តុលាការបានបន្តក្នុងបែបបទប្រហាក់ប្រហែលគ្នា រហូតដល់ពេលដែលប្រធាន **និល ណុន** បានប្រកាសថា ពេលវេលាសម្រាប់មេធាវីការពារក្តីក្នុងការឆ្លើយតបនឹងឯកសារទាំងនេះ ត្រូវបានអស់ ហើយក៏បានបិទសេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការលើឯកសារជាចុងក្រោយសម្រាប់សំណុំរឿង ០០២/០១។

ផ្នែកទី ៤ ៖ បញ្ហាច្បាប់ និង ដំណើរការនីតិវិធីផ្សេងៗទៀត

នៅក្នុងដំណើរការនីតិវិធីអស់រយៈពេលពីរថ្ងៃ បញ្ហាច្បាប់ និងដំណើរការនីតិវិធីផ្សេងៗ ត្រូវបានលើកឡើងរួមមានការទទួលយកភស្តុតាងថ្មី យោងតាមវិធានផ្ទៃក្នុងនៃវិធាន ៨៧.៤ និងការព្រមានរបស់ប្រធានអង្គជំនុំជម្រះទៅលើមេធាវីការពារក្តីលោក **វ៉ែកតែន** ចំពោះការរំខានដល់ដំណើរការនីតិវិធីកាលពីសប្តាហ៍មុន។²⁴ មេធាវីការពារក្តីឱ្យ **ខៀវ សំផន** ក៏បានជម្រាបជូនអង្គជំនុំជម្រះថា កូនក្តីរបស់ខ្លួនមិនមានឆន្ទៈឆ្លើយតបនឹងសំណួរដោយសារតែបញ្ហានៃសំណើរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ដែលប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទ និងការប្រើប្រាស់សិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប។ សក្ខីកម្មរបស់សាក្សី **ស៊ីវ ហេងឌុំ** ក៏បានបង្កើតឱ្យមានកិច្ចភាពិក្សាប្រធានបទថ្មីអំពីភាពខុសគ្នារវាងសក្ខីកម្មអ្នកជំនាញ និងសក្ខីកម្មសាក្សី។

ក. សិទ្ធិនៅស្ងៀមរបស់ជនជាប់ចោទ និងសេចក្តីសន្និដ្ឋានអវិជ្ជមាន

កាលពីព្រឹកថ្ងៃអង្គារ លោក **វ៉ែកតែន** បានជូនដំណឹងដល់អង្គជំនុំជម្រះថា ចំពោះការដាក់បញ្ចូលឯកសារជាលាយលក្ខណ៍អក្សរកាលពីថ្ងៃមុនថា លោក **ខៀវ សំផន** បានប្រើសិទ្ធិរបស់ខ្លួនក្នុងការនៅស្ងៀម។ ទង្វើនេះត្រូវបានធ្វើឡើង បន្ទាប់ពីការធ្វើសេចក្តីថ្លែងផ្ទាល់ខ្លួនមួយរបស់លោក **ខៀវ សំផន** ដែលបានពន្យល់ថា សិទ្ធិនៃ

ការទទួលបានការកាត់ទោសដោយយុត្តិធម៌ ត្រូវបានបំពាន ហើយជាលទ្ធផល គាត់ក៏ឈប់ត្រៀមខ្លួនឆ្លើយសំណួរ ទៀតដែរ។

ឯកសារដាក់ជូនជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ បានសរសេរហេតុផលប្រាំខាងក្រោម ដែលបានបណ្តាលឱ្យគាត់ សម្រេចចិត្តដូច្នេះ៖

១. អង្គជំនុំជម្រះ បានបដិសេធមិនឱ្យតារាងនៃសំណួរ ដែលនឹងមានក្នុងការសាកសួរដល់គាត់។
២. អង្គជំនុំជម្រះ មិនបានផ្តល់បញ្ជីឯកសារ ដែលនឹងត្រូវប្រើប្រាស់ក្នុងការសាកសួរ។
៣. សំណើរបស់ក្រុមមេធាវីការពារក្តី **ខៀវ សំផន** សុំពេលបីសប្តាហ៍ដើម្បីត្រៀមខ្លួន ត្រូវបានបដិសេធ។
៤. បញ្ហាទាក់ទងនឹងការចូលទៅកាន់អង្គភាពឃុំឃាំងរបស់មេធាវីរបស់គាត់ មិនត្រូវបានដោះស្រាយ។
៥. សំណើរបស់គាត់ក្នុងការផ្តល់សក្ខីកម្មនៅក្នុងសាលសវនាការកន្លះថ្ងៃ ត្រូវបានបដិសេធ។

នៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ ជនជាប់ចោទ **ខៀវ សំផន** បានឆ្លើយតបនឹងសំណួរនានា ដែលចោទសួរ ដោយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីជាច្រើនលើក ប៉ុន្តែ បានបង្ហាញពីបំណងរបស់គាត់ក្នុងការផ្តល់សក្ខីកម្មនៅសេចក្តី សន្និដ្ឋានបញ្ចប់នៃសវនាការ។²⁵ ព្រះរាជអាជ្ញា **អាប័ខុលឡាក់** បានលើកអំណះអំណាងថា នៅពេលឆ្លើយតបនឹង សំណួរ ដែលសួរដោយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី លោក **ខៀវ សំផន** បាន “បោះបង់សិទ្ធិនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយតប”។ គាត់បានលើកឡើងអំពីសំណើរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ឱ្យអង្គជំនុំជម្រះទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានអវិជ្ជមានទាក់ទងនឹង “ការសម្រេចចិត្តរបស់គាត់ក្នុងការបញ្ឈប់ការផ្តល់សក្ខីកម្ម”។²⁶ តាងនាមឱ្យអង្គជំនុំជម្រះ លោកស្រីចៅក្រម **ខាត វ៉ាយថ៍** បានប្រានចោលការចោទប្រកាន់ថា សិទ្ធិក្នុងការទទួលបានការកាត់ក្តីដោយយុត្តិធម៌របស់ **ខៀវ សំផន** ត្រូវ បានបំពាន ហើយបន្ថែមថា អង្គជំនុំជម្រះ “មិនទទួលយកហេតុផលនេះ ដើម្បីប្រើប្រាស់សិទ្ធិនៅស្ងៀមនោះទេ”។ នៅក្នុងសវនាការមុនៗ ដែលដោះស្រាយបញ្ហានេះ អង្គជំនុំជម្រះបានទទួលស្គាល់សិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទក្នុងការ នៅស្ងៀមនៅគ្រប់ពេលវេលាក្នុងអំឡុងដំណើរការនីតិវិធី ប៉ុន្តែក៏បានលើកឡើងថា សេចក្តីសន្និដ្ឋានអវិជ្ជមានអាច ទាញយកពីភាពស្ងៀមស្ងាត់។²⁷

ខ. សវនាការអសាធារណៈ និងសំណើរបស់ មេធាវីការពារក្តី កូប៉េ ក្នុងការដាក់បញ្ចូលភស្តុតាងថ្មី

មុនពេលចាប់ផ្តើមដំណើរការនីតិវិធីនៅថ្ងៃពុធ លោក **កូប៉េ** បានដាក់សំណើជាបន្ទាន់មួយ ដើម្បីឱ្យទទួល យកភស្តុតាងថ្មី យោងតាមវិធាន ៨៧.៤។ មេធាវីការពារក្តីបានដាក់សំណើចំនួនបី៖ ទទួលយកសារអេឡិចត្រូ និចជាភស្តុតាង ទីពីរ កោះហៅ លោក **រ៉ប័លីមគីន (Mr. Rob Lemkin)** ជាសាក្សី និងផ្អាកសក្ខីកម្ម របស់ **ស្ទ័រ ហេដឌ័រ**។ លោក **កូប៉េ** បានអះអាងថា ភស្តុតាងមានសារសំខាន់ចំពោះសវនាការជាទូទៅ និងសក្ខីកម្ម របស់ **ស្ទ័រ ហេដឌ័រ** ក្នុងករណីនេះ។ ចៅក្រម បានស្នើឱ្យពិភាក្សាអំពីបញ្ហានៅក្នុងសវនាការអសាធារណៈ ហើយ

បន្ទាប់ពី ២០នាទី ក៏អញ្ជើញលោក កូប៉េ ឱ្យលើកឡើងអំពីសំណើនោះជាសាធារណៈម្តងទៀត។ លោក កូប៉េ បានពន្យល់ថា មេធាវីការពារក្តី **នួន ជា** បានទទួលសារអេឡិចត្រូនិចមួយពីផលិតករឈ្មោះ **រ៉ាប់លីមគិន** នៃ ខ្សែភាពយន្តឯកសារ *ថ្ងៃមួយនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ*។ សារនោះបានបង្ហាញពីក្តីបារម្ភថា សេចក្តីថ្លែងដែលធ្វើឡើង ដោយ **នួន ជា** នៅក្នុងឯកសារភាពយន្ត មិនមានការជាប់ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងបរិបទដែលត្រូវយកមកពិភាក្សាទេដោយ ព្រះរាជអាជ្ញា។ ទោះបីយ៉ាងណា លោក កូប៉េ បានពន្យល់ថា សារអេឡិចត្រូនិចនោះ ក៏បានបង្ហាញថា **លីមគិន** មានភស្តុតាងដែលអាចដាក់ពន្ធនាគារលើ **នួន ជា** និងបង្ហាញថា ប្រធានតំបន់ **រស់ នីម** មានការជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹង ការសម្លាប់រង្គាលលើមន្ត្រីរបស់ **លន់ នល់** នៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ។ ព្រះរាជអាជ្ញាបានឆ្លើយតបថា សារអេឡិចត្រូនិច គឺ ផ្អែកលើការស្មាន ហើយចោទប្រកាន់ **កូប៉េ** ថាលេងល្បិច ដើម្បីពន្យារដំណើរការនីតិវិធី។ ទាំងការិយាល័យសហ ព្រះរាជអាជ្ញា និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បានស្នើឱ្យច្រានចោលសំណើនោះភ្លាមៗ។ ក្រោយពីបានពិចារណា ដោយយកចិត្តទុកដាក់ពីអង្គជំនុំជម្រះ លោកស្រីចៅក្រម **ខាតវ៉ាយថ៍** បានប្រកាសថា សក្ខីកម្មរបស់ **ហេដឌ័រ** នឹង បន្តតាមការកំណត់ហើយបានសំដៅទៅមេធាវីការពារក្តី **នួន ជា** ឱ្យដាក់សំណើជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ។

គ. វិសាលភាពនៃសក្ខីកម្មរបស់សាក្សី

ពេញមួយសប្តាហ៍ មេធាវីការពារក្តី បានធ្វើការជំទាស់មួយចំនួនទៅនឹងការសាកសួររបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ដែលពួកគាត់ចាត់ទុកថា មិនស្ថិតនៅក្នុងវិសាលភាពនៃអ្វីដែល **ហេដឌ័រ** ត្រូវបានអនុញ្ញាតឱ្យផ្តល់សក្ខីកម្មក្នុងនាម ជាសាក្សី។ អង្គជំនុំជម្រះ មិនបានគាំទ្រការជំទាស់ដែលបានធ្វើឡើងដោយមេធាវីការពារក្តីលើបញ្ហានេះទេ។ នៅ ក្នុងដំណាក់កាលមួយនៃដំណើរការនីតិវិធី លោក កូប៉េ បានចោទប្រកាន់ព្រះរាជអាជ្ញា **អយ័ន័រ** អំពីការប្រើប្រាស់ ពាក្យពេចន៍ក្នុងការសាកសួររបស់គាត់ “ប្រកបដោយល្បិច” ដើម្បីឱ្យសំណួរទាំងនោះមើលទៅហាក់ដូចជាពាក់ ព័ន្ធនឹងបរិបទនៃការងាររបស់លោក **ហេដឌ័រ** និងមិនមែនជាគំនិតផ្ទាល់របស់សាក្សី។ លោក **វ៉ែកតែន** ក៏បាន សម្លាងថា ព្រះរាជអាជ្ញាបានព្យាយាមទាញយកគំនិតរបស់សាក្សីអំពីព្រឹត្តិការណ៍អតីតកាល។ ការជំទាស់បន្ត ទៀតគឺទៅលើទម្លាប់របស់ **អយ័ន័រ** ក្នុងការដកស្រង់អត្ថបទវែងៗមកឱ្យសាក្សី ហើយសួរសំណួរខ្លីមួយទាក់ទង នឹងអត្ថបទនោះ។ លោក កូប៉េ បានរៀបរាប់អំពីវិធីនេះថា ជា “ការសម្តែង” ជាពាក្យមួយ ដែលព្រះរាជអាជ្ញា **អយ័ ន័រ** បានប្រើប្រាស់ ដើម្បីជំទាស់នឹងសំណើរបស់ **កូប៉េ** ក្នុងការបញ្ចូលសារអេឡិចត្រូនិចរបស់ **លីមគិន** ជាភស្តុតា ង។ លោក **វ៉ែកតែន** បានគាំទ្រការជំទាស់ ហើយចាត់ទុកការបង្ហាញឯកសាររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាថា ជាការខ្លះខ្លាយ ពេលវេលារបស់សាក្សី។ លោក **អយ័ន័រ** បានផ្តល់មេរៀនមួយដល់លោក **វ៉ែកតែន** ថា ការសាកសួរដេញដោលជា សិល្បៈ ដែលគាត់ធ្វើទៅសាកសម។

ឃ. សក្ខីកម្មរបស់ ហេដឌ័រ ស្តីពីបេក្ខជនប្រាំពីររូបដែលត្រូវសម្លាប់

កាលពីថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ លោក **អយ័ន័រ** បានចាប់ផ្តើមសួរសាក្សី **ហេដឌ័រ** នូវសំណួរមួយចំនួនទាក់ទងនឹង ប្រភពព័ត៌មាន ដែលគាត់បានប្រើប្រាស់ក្នុងការសរសេរសៀវភៅរបស់គាត់ ដែលមានចំណងជើងថា បេក្ខជន

ប្រាំពីររូបដែលនឹងត្រូវសម្លាប់។ សៀវភៅនោះត្រូវបានជ្រើសរើសបញ្ចូល ដោយការិយាល័យសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត មុនចាប់ផ្តើមការកាត់ទោសខ្មែរក្រហម។ លោក **កូប៉េ** បានជំទាស់ភ្លាមៗ ដោយអះអាងថា មិនយុត្តិធម៌ទេ ដែលឱ្យសាក្សីនិយាយអំពីប្រភពព័ត៌មាន ដែលទាក់ទងនឹងសៀវភៅមួយក្បាល ដែល “មានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ ក្នុងការកាត់ទោសកូនក្តីរបស់យើង”។ លោក **អេមីនី** បានឆ្លើយតបភ្លាមៗថា សៀវភៅនេះ បានទទួលស្គាល់ទៅហើយ នៅក្នុងឯកសារនៃសំណុំរឿង ហើយបានបន្ថែមថា សាក្សីមិនទាន់បានឆ្លើយសំណួរទាំងឡាយ ដើម្បីធ្វើការជំទាស់នៅឡើយទេ។ បន្ទាប់ពីការពិចារណាយ៉ាងល្អិតល្អន់ហើយ ចៅក្រម **ខាតវ៉ាយថ៍** បានឆ្លើយតបថា សំណួរអំពីសៀវភៅនោះ គឺអាចយកជាការបាន ដោយសារសៀវភៅនេះ ត្រូវបានបញ្ចូលជាភស្តុតាងរួចទៅហើយ។ គាត់បានពន្យល់ថា អង្គជំនុំជម្រះ នឹងធ្វើការកំណត់តម្លៃបញ្ជាក់របស់សៀវភៅនេះ។

ផ្នែកទី ៥ ៖ ការគ្រប់គ្រងសវនាការ

ពេញមួយសប្តាហ៍ អង្គជំនុំជម្រះ តម្រូវឱ្យដោះស្រាយបញ្ហាគ្រប់គ្រងសវនាការមួយចំនួន រួមមាន ការសម្រេចចិត្តរបស់ **ខៀវ សំផន** មិនផ្តល់សក្ខីកម្ម ហើយនិងលោក **កូប៉េ** ស្នើឱ្យទទួលយកភស្តុតាងថ្មី កាលពីព្រឹកថ្ងៃពុធ និងបញ្ហាមួយចំនួនទៀតនៅក្នុងសាលសវនាការ។ អង្គជំនុំជម្រះ ហាក់ដូចជាដោះស្រាយជាមួយនឹងបញ្ហាដែលមិនបានរំពឹងទុកមុន ប៉ុន្តែមានការប៉ះពាល់បន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះដល់កាលវិភាគដែលបានកំណត់ ក្នុងរយៈពេលបើកសវនាការបួនថ្ងៃនេះ អង្គជំនុំជម្រះ ធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ ដោយឆ្លើយតបទៅក្រុមមេធាវីការពារក្តី ចំពោះការដកឯកសារដោយព្រះរាជអាជ្ញា ហើយសួរទៅកាន់សាក្សី **ស្ទីវ ហេដឌ័រ** ។

ក. វត្តមាន

ជនជាប់ចោទ **នួន ជា** បានបន្តសង្កេតដំណើរការនីតិវិធីនេះពីបន្ទប់ឃុំឃាំងពេញមួយសប្តាហ៍ ដោយសារបញ្ហាសុខភាព។ ចំណែកឯ **ខៀវ សំផន** មានវត្តមាននៅក្នុងសាលសវនាការគ្រប់ពេល។

វត្តមានដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី៖

ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីប្រមាណ ៣០នាក់ បានចូលរួមក្នុងដំណើរការនីតិវិធីជារៀងរាល់ថ្ងៃ នៅសប្តាហ៍នេះ ទាំងនៅក្នុងសាលសវនាការ និងនៅសាលសវនាការសាធារណៈ។ កាលពីថ្ងៃអង្គារ តំណាងមួយរូបមកពីក្រុមជនជាតិភាគតិចចាម ក៏បានមកសង្កេតដំណើរការនីតិវិធីនេះនៅក្នុងសាលសវនាការផងដែរ។

វត្តមានភាគី៖

ភាគីទាំងអស់សុទ្ធតែត្រូវបានតំណាងយ៉ាងល្អ នៅសប្តាហ៍នេះ។ ទោះជាយ៉ាងណា នៅថ្ងៃចន្ទ អ្នកឃ្លាំមើលសវនាការ បានកត់សម្គាល់អំពីអវត្តមានរបស់សមាជិកមេធាវីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីមួយចំនួន រួមមាន សហមេធាវីដឹកនាំដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី **ពេជ អង្គ** ដែលបានមកយឺត និងអវត្តមាន នៅសវនាការពេលរសៀល។

វត្តមានពីសារធារណជន៖

កាលបរិច្ឆេទ	ពេលព្រឹក	ពេលរសៀល
ថ្ងៃចន្ទ ៨/៧/២០១៣	- អ្នកភូមិ ១៨០ នាក់មកពីស្រុកអូររាំងឌី ខេត្តកំពង់ចាម - អ្នកសង្កេតការណ៍បរទេស ១៦ នាក់	- អ្នកភូមិ ១០០ នាក់មកពីស្រុកអូររាំងឌី ខេត្តកំពង់ចាម - អ្នកសង្កេតការណ៍បរទេស ២ នាក់
ថ្ងៃអង្គារ ៩/៧/២០១៣	- អ្នកភូមិ ២៣០ នាក់មកពីស្រុករលាបៀរ ខេត្តកំពង់ឆ្នាំង - អ្នកសង្កេតការណ៍បរទេស ២០ នាក់	- និស្សិត ១៦០ នាក់មកពីសាកលវិទ្យាល័យអាស៊ីអឺរ៉ុប - អ្នកភូមិ ៣០ នាក់មកពីខេត្តផ្សេងៗគ្នា រៀបចំដោយ ឌី.ស៊ី.ខេម - អ្នកសង្កេតការណ៍បរទេស ៨ នាក់
ថ្ងៃពុធ ១០/៧/២០១៣	- សិស្ស ៤២០ នាក់មកពីវិទ្យាល័យប៊ីនៅស្រុកសំបូរព្រៃគុក ខេត្តកំពង់ធំ - អ្នកភូមិ ៣០ នាក់មកពីស្រុកសំបូរព្រៃគុក ខេត្តកំពង់ធំ - អ្នកសង្កេតការណ៍បរទេស ១៥ នាក់	- អ្នកចូលរួមជាតិ ២ នាក់ - អ្នកសង្កេតការណ៍បរទេស ១០ នាក់
ថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ១១/៧/២០១៣	- និស្សិតច្បាប់ ៤០ នាក់មកពីសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទភ្នំពេញ - អ្នកភូមិ ២៥០ នាក់មកពីស្រុកទ្រៀ ខេត្តតាកែវ - អ្នកសង្កេតការណ៍បរទេស ៣០ នាក់	- អ្នកចូលរួមជាតិ ៥ នាក់ - អ្នកសង្កេតការណ៍បរទេស ១០ នាក់

ខ. ការគ្រប់គ្រងពេលវេលា

អង្គជំនុំជម្រះ បានខិតខំបន្តដំណើរការនីតិវិធីប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព ទោះបីជាផ្តល់ពេលវេលាថែមឱ្យភាគីនានាតាមការស្នើសុំក៏ដោយ។ លោកប្រធាន **និល ណុល** បានទុកម៉ោងបន្ថែមឱ្យមេធាវីការពារក្តីលោក **សុន អុណ** ដើម្បីបញ្ចប់ការឆ្លើយតបរបស់គាត់ទៅលើឯកសាររបស់ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញាកាលពីថ្ងៃពុធ។ ដូចគ្នានេះដែរ លោកប្រធានបានទុកម៉ោង ១០នាទីបន្ថែមឱ្យការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញាបញ្ចប់សក្ខីកម្មកាលពីរសៀលថ្ងៃព្រហស្បតិ៍។ លោក **អយ័ន័រ** ក៏ទទួលបានម៉ោងបន្ថែមដែរ ពីព្រោះតែសវនាការអសាធារណៈខ្លីមួយនៅព្រឹកថ្ងៃពុធ។

គ. បញ្ហាក្នុងសាលសវនាការ

បញ្ហាមួយចំនួន នៅក្នុងសាលសវនាការ ត្រូវបានលើកឡើងនៅសប្តាហ៍នេះ នៅក្នុងអំឡុងពេលឆ្លើយឆ្លងយ៉ាងក្តៅគគុករវាងព្រះរាជអាជ្ញា និងរវាងមេធាវីការពារក្តី ហើយនិងប្រធាន **និល ណុន**។ អ្នកឃ្លាំមើលសវនាការ បានកត់សម្គាល់ថា ព្រះរាជអាជ្ញា បានឈានទៅនិយាយខឹងដងចំពោះមេធាវីការពារក្តី នៅក្នុងការសាកសួរសាក្សី **ស៊ីវ ហេងឌ័រ**។ ទោះជាយ៉ាងណា រឿងនេះបណ្តាលមកពីអាកប្បកិរិយារបស់មេធាវីការពារក្តីលោក **វ៉ែក តែន** ដែលបានបន្តចេញមកពីដំណើរការនីតិវិធីកាលពីសប្តាហ៍មុន នៅពេលដែលលោកប្រធានបានព្រមានគាត់ទាក់ទងនឹងការបំពានលើវិធានផ្ទៃក្នុង ដែលរំខានដល់ដំណើរការនីតិវិធី។

គ.១. ការរំខានដល់ដំណើរការនីតិវិធី យោងតាមវិធានផ្ទៃក្នុងនៃវិធាន ៣៧.១

មុនចាប់ផ្តើមដំណើរការនីតិវិធីនៅថ្ងៃចន្ទ ប្រធាន **និល ណុន** បានកោះហៅលោក **វ៉ែក តែន** ឱ្យក្រោកឈរដើម្បីទទួលការព្រមានតាមរយៈការនិយាយដោយសារតែអាកប្បកិរិយារបស់គាត់ ក្នុងអំឡុងពេលដំណើរការនីតិវិធីកាលពីសប្តាហ៍មុន។ មេធាវីការពារក្តី **វ៉ែក តែន** ត្រូវបានព្រមានយោងតាមបទបញ្ជាផ្ទៃក្នុងនៃវិធាន ៣៧.១ ដោយបង្កការរំខានដោយខ្លួនឯងផ្ទាល់ដល់ដំណើរការនីតិវិធីតុលាការ។²⁸ លោកប្រធានបានពន្យល់ថា នៅថ្ងៃទី៤ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៣ លោក **វ៉ែក តែន** បានស្រែកដាក់គាត់ ហើយនៅបន្តអង្គុយនៅពេលដែលចៅក្រមបានចាកចេញ។ ផ្ទុយពីការបកស្រាយនេះ អ្នកឃ្លាំមើលសវនាការ ដែលមានវត្តមាននៅថ្ងៃនោះ បានកត់ត្រាថា ការបកប្រែភាសាអង់គ្លេសមិនបានបង្ហាញថា **វ៉ែក តែន** បានស្រែកទៅអង្គចៅក្រមទេ ប៉ុន្តែលើសពីនេះ គាត់បានព្យាយាមបញ្ជាក់អំពីសកម្មភាពរបស់គាត់ជាមួយនឹងលោកប្រធាន។²⁹ ទោះបីជាយ៉ាងណា លោកប្រធានបានអះអាងថា “អាកប្បកិរិយាបែបនេះ គឺជាអាកប្បកិរិយាមួយដែលធ្លាក់ចុះនៅក្រោមកម្រិតបទដ្ឋានស្តង់ដារនៃការគោរពវិជ្ជាជីវៈ ដែលមេធាវីនានា ត្រូវប្រកាន់យកចំពោះមុខតុលាការនេះ។” ហើយបានបន្ថែមថា “ទង្វើបែបនេះ គឺជាឧទាហរណ៍មិនល្អមួយចំពោះបណ្តាមេធាវីនាជំនាន់ក្រោយផ្សេងៗទៀត។”។ ក្រោយមក លោកប្រធានបានបញ្ជាឱ្យ **វ៉ែក តែន** អង្គុយចុះ ដើម្បីរារាំងគាត់កុំឱ្យឆ្លើយតបនឹងការព្រមាននេះ។

គ.២. ការឆ្លើយឆ្លងរវាងព្រះរាជអាជ្ញា អយ័ន័រ និងមេធាវីការពារក្តី

ក្នុងអំឡុងពេលនៃដំណើរការនីតិវិធីសប្តាហ៍នេះ ព្រះរាជអាជ្ញា **អយ័ន័រ** ត្រូវបានកត់សម្គាល់ថា បាននិយាយខឹងដងដល់មេធាវីការពារក្តី ជាពិសេស នៅក្នុងអំឡុងពេលសាកសួរសាក្សី **ស៊ីវ ហេងឌ័រ**។ កាលពីថ្ងៃអង្គារ មេធាវីរបស់ **ខៀវ សំផន** គឺលោក **គង់ សំអុន** បានជេញដោលព្រះរាជអាជ្ញាអំពីសំណួរ ដែលពួកគាត់បានសួរអំពីជីវប្រវត្តិរបស់លោក **ស៊ីវ ហេងឌ័រ** ដោយលើកឡើងថា អង្គហេតុការពិត មិនត្រូវបានបញ្ជាក់នៅឡើយទេតាមរយៈការសម្ភាសន៍ជាមួយការិយាល័យសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត។ ជាការឆ្លើយតប លោក **អយ័ន័រ** បានលើកឡើងថា “ខ្ញុំសង្ឃឹមថា មិត្តភក្តិដែលចេះដឹងរបស់ខ្ញុំដឹងអំពី ហ្គូហ្គល (Google) ដែលជាប្រភពនៃជីវប្រវត្តិរបស់សាក្សី”។

ម្តងទៀត នៅថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ អយ័ន័រ បានផ្តល់ “មេរៀនមួយក្នុងការសួរដេញដោល” ដល់ វ៉ែកតែន បន្ទាប់ពីការរិះគន់អំពីវិធីសាកសួររបស់គាត់។ អ្នកឃ្លាំមើល បានកត់សម្គាល់ថា អង្គជំនុំជម្រះ មិនបានធ្វើអន្តរាគមន៍ ឬផ្តល់មតិនៅក្នុងករណីទាំងនេះទេ។

គ.៣. លក្ខខណ្ឌតម្រូវ ដើម្បីចូលក្នុងតុលាការ

នៅពេញមួយសប្តាហ៍ អ្នកចូលរួមជាច្រើន ត្រូវបានបរិសេធមិនអនុញ្ញាតឱ្យចូលទៅក្នុងសាលសវនាការជាសាធារណៈ។^{៣០} សន្តិសុខ អ.វ.ត.ក បានរារាំងពួកគាត់មិនឱ្យចូលក្នុងសាលសវនាការជាសាធារណៈទេ ពីព្រោះសម្លៀកបំពាក់របស់ពួកគាត់ មិនត្រឹមត្រូវតាមបទប្បញ្ញត្តិរបស់ អ.វ.ត.ក ទេ។^{៣១} អ្នកឃ្លាំមើលសវនាការ ក៏បានបញ្ជាក់ដែរថា អ្នកចូលរួមបីបួននាក់ មានអាយុក្រោម ១៦ឆ្នាំ ដែលល្មើសនឹងបទប្បញ្ញត្តិ អ.វ.ត.ក។^{៣២}

ឃ. បញ្ហាបកប្រែ និងបច្ចេកទេស

អ្នកឃ្លាំមើលសវនាការ បានកត់សម្គាល់លើបញ្ហាបច្ចេកទេសតូចមួយប៉ុណ្ណោះនៅសប្តាហ៍នេះ។ អង្គភាពសោតទស្សន៍ ហាក់ដូចជាជួបប្រទះការលំបាកមួយចំនួន នៅពេលដែលពួកគាត់បានរៀបចំដំឡើងបណ្តាញភ្ជាប់វីដេអូទៅក្នុងបន្ទប់ឃុំឃាំងរបស់ នួន ជា ដើម្បីឱ្យគាត់ឆ្លើយតបនឹងឯកសាររបស់ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា។ បញ្ហានេះ បានបណ្តាលឱ្យមានការពន្យារពេលប្រាំនាទីប៉ុណ្ណោះ ហើយក្រៅពីនេះ គ្មានបញ្ហាផ្សេងទៀតកើតឡើងទេនៅសប្តាហ៍នេះ។

ង. កាលវិភាគ

កាលបរិច្ឆេទ	ពេលព្រឹក សវនាការទី ១	ពេលព្រឹក សវនាការទី ២	ពេលរសៀល សវនាការទី ១	ពេលរសៀល សវនាការទី ២	ម៉ោងសរុបនៅក្នុង សវនាការ
ថ្ងៃចន្ទ ០៨/០៧/១៣	៩:០៤-១០:២៧	១០:៥២-១១:៥៨	១៣:៣២-១៤:៣៧	១៥:០២-១៦:០៧	៤ ម៉ោង និង ៣៩ នាទី
ថ្ងៃអង្គារ ០៩/០៧/១៣	៩:០៣-១០:៤៥	១១:១០-១១:៥៨	១៣:៣៣-១៤:៤៦	១៥:០៣-១៦:០២	៤ ម៉ោង និង ៤២ នាទី
ថ្ងៃពុធ ១០/០៧/១៣	៩:០២-១០:៤០	១១:០០-១២:០០	១៣:៣២-១៤:៤៥	១៥:០៦-១៦:១០	៤ ម៉ោង និង ៤៤ នាទី
ថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ១១/០៧/១៣	៩:០២-១០:៣១	១០:៥៣-១២:០៩	១៣:៣៣-១៤:៤១	១៥:០២-១៦:១២	៥ ម៉ោង និង ០៣ នាទី
ចំនួនម៉ោងជាមធ្យមក្នុងសវនាការ៖ ៤ ម៉ោង ៤០ នាទី					
ចំនួននម៉ោងសរុបក្នុងសប្តាហ៍នេះ៖ ១៨ ម៉ោង ៣៩ នាទី					
ចំនួនសរុបនៃម៉ោង ថ្ងៃ សប្តាហ៍បើកសវនាការ៖ ៩០១ ម៉ោង ៥១ នាទី					
សវនាការមានរយៈពេល ២០៣ ថ្ងៃក្នុងអំឡុង ៦២ សប្តាហ៍					

Unless specified otherwise,

- the documents cited in this report pertain to *The Case of Nuon Chea, Ieng Sary, Ieng Thirith and Khieu Samphan* before the ECCC;
- the quotes are based on the personal notes of the trial monitors during the proceedings;
- the figures in the *Public Attendance* section of the report are only approximations; and
- photos are courtesy of the ECCC.

Glossary of Term

Case 001	<i>The Case of Kaing Guek Eav alias “Duch”</i> (Case No. 001/18-07-2007-ECCC)
Case 002	<i>The Case of Nuon Chea, Ieng Sary, Ieng Thirith and Khieu Samphan</i> (Case No. 002/19-09-2007-ECCC)
CPC	Code of Criminal Procedure of the Kingdom of Cambodia (2007)
CPK	Communist Party of Kampuchea
CPLCL	Civil Party Lead Co-Lawyer
DK	Democratic Kampuchea
ECCC	Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia (also referred to as the Khmer Rouge Tribunal or “KRT”)
ECCC Law	Law on the Establishment of the ECCC, as amended (2004)
ERN	Evidence Reference Number (the page number of each piece of documentary evidence in the Case File)
FUNK	National United Front of Kampuchea
GRUNK	Royal Government of National Union of Kampuchea
ICC	International Criminal Court
ICCPR	International Covenant on Civil and Political Rights
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
IR	Internal Rules of the ECCC Rev. 8 (2011)
KR	Khmer Rouge
OCIJ	Office of the Co-Investigating Judges
OCP	Office of the Co-Prosecutors of the ECCC
RAK	Revolutionary Army of Kampuchea
VSS	Victims Support Section
WESU	Witness and Expert Support Unit

* AIJI is a collaborative project between the East-West Center, in Honolulu, and the War Crimes Studies Center, University of California, Berkeley. Since 2003, the two Centers have been collaborating on projects relating to the establishment of justice initiatives and capacity-building programs in the human rights sector in South-East Asia. The Program is funded by the Open Society Foundation, the Foreign Commonwealth Office of the British Embassy in Phnom Penh, and the Embassy of Switzerland in Bangkok.

This issue of KRT TRIAL MONITOR was authored by Chhaya Chhin, Phalla Chhoeun, Pheakdey Chum, Melanie Hyde, Anne Lang, Aviva Nababan, Sarun Sous, Kimsan Soy, Chhayrath Tan and Penelope Van Tuyl as part of AIJI's KRT Trial Monitoring and Community Outreach Program. KRT TRIAL MONITOR reports on Case 002 are available at <www.krtmonitor.org>, and at the websites of the East-West Center and the War Crimes Studies Center.

¹ The Trial Chamber informed Parties that a number of “key document hearings” would be held to “grant to the parties an opportunity to present before it a limited number of documents considered to be particularly relevant to the segment of Case 002/01.” The first key document hearing was held in February 2012, the second in October 2012, the third in January 2013, and the fourth in June 2013. See Trial Chamber Memorandum. “Scheduling of oral hearing on documents (13-16 February 2012).” (9 February 2012) E/170. For an outline of the documents presented by the Prosecution and Civil Parties See **CASE 002 KRT TRIAL MONITOR**, Issue 65, Hearing on Evidence Week 60 (24 to 27 June 2013).

² See Witness and Expert Support Unit Memorandum. (24 May 2013). E202/82/1.

³ Stephen Heder was examined in the following order: President Nil Nonn and Prosecutor Keith Raynor.

⁴ Document D366/1.14.

⁵ The other named person was Soeu Vasy alias Doeun.

⁶ The Witness had been quoting research from Michael Vickery.

⁷ Document E3/3169

⁸ Document E366/1.14

⁹ For a summary of the key documents presented by the OCP and CPLCLs, see **CASE 002 KRT TRIAL MONITOR**, Issue 65, Hearing on Evidence Week 60 (24 to 27 June 2013).

¹⁰ see **CASE 002 KRT TRIAL MONITOR**, Issue 65, Hearing on Evidence Week 60 (24 to 27 June 2013).

¹¹ Document E3/213

¹² Document E3/807

¹³ Document E3/146; Document E3/1076

¹⁴ Document E3/783; Document E3/118

¹⁵ The S-21 prisoner lists presented by the Prosecution stated that 328 Lon Nol soldiers were killed there. Koppe calculated this to be 2.5% of the total 12,000 prisoners. He further argued that in March 1976, 106 Lon Nol soldiers were killed at S-21, suggesting that Lon Nol soldiers were not all exterminated immediately following 17 April 1975. Document E3/1539.

¹⁶ Document E3/193.

¹⁷ Document E1861. This was called into question in the email sent to Victor Koppe by Rob Lemkin, producer of *One Day at Tuol Po Chrey*.

¹⁸ Philip Short, “Pol Pot: The History of a Nightmare.” See Document E3/9.

¹⁹ Document E3/1154

²⁰ Following the comment, President Nil Nonn advised Koppe to refrain from going beyond what was in the case file for Case002/01. Koppe agreed, but remarked, “It’s a pity” and hinted he had a few other comparisons he was eager to present to the Chamber.

²¹ Koppe had attempted to clarify Nuon Chea’s statements as being representative of general communist thought and theory. Lysak objected, claiming that Koppe was not an expert on communist ideology and therefore should refrain from making interpretations based on outside information. Judge Sylvia Cartwright clarified that the Trial Chamber would not give any consideration to any information it considered to fall outside the scope of allowed documentary evidence.

²² Koppe attempted to counter issues raised in one of the documents presented by the prosecution, Ben Kiernan’s book *The Pol Pot Regime: Race, Power, and Genocide in Cambodia under the Khmer Rouge*, by presenting a motion filed by his team in February. Lysak objected to Koppe introducing evidence, especially a document created by the defense team itself. President Nil Nonn reiterated that Koppe’s response was limited to documents presented during the hearings two weeks earlier, and not to refer to other items presented for evidence.

²³ For example, Vercken submitted that fact sheets created by the US National Security Council should not be entered into evidence because the Prosecution had not complied with IR 87.4. On 24 June 2013, the OCP had attempted to admit the document into evidence. The Khieu Samphan Defense had objected to the document at the time but was instructed that it would have an opportunity to respond at a later time.

²⁴ See IR 87(4) Rules of Evidence. The Chamber may admit any new evidence which it deems conducive to ascertaining the truth, but Parties must submit a formal submission in writing, and the restrictions pursuant to IR 87(3) apply.

²⁵ See **CASE 002 KRT TRIAL MONITOR**, Issue 5, Opening Statement (21-23 November 2011); **CASE 002 KRT TRIAL MONITOR**, Issue 39, Hearing on Evidence Week 34 (8-10 October 2012); and **CASE 002 KRT TRIAL MONITOR**, Issue 44, Hearing on Evidence Week 39 (22-23 November 2012).

²⁶ Prosecutor Abdulhak also referenced a 2004 Katanga Case ruling from the ICTY that maintained once an Accused testifies on a subject, then refuses, the decision to remain silent may be met with adverse inference.

²⁷ See CASE 002 KRT TRIAL MONITOR, Issue 19, Hearing on Evidence Week 14 (18-20 April 2012).

²⁸ See IR 37(1) Disruption of Proceedings. If the Chamber views a person as disrupting the proceedings, he will be issued a warning. Continued disruption may lead to the person being excluded from the Courtroom, the ECCC, or attending the proceedings.

²⁹ See CASE 002 KRT TRIAL MONITOR, Issue 66, Hearing on Evidence Week 61 (8 to 11 July 2013).

³⁰ On Wednesday, approximately ten young foreign visitors were not allowed to go inside the Court due to their attire. A foreign teenage girl was also denied entry due to inappropriate clothing.

³¹ See ECCC Website, Visitor information for public hearings, para. 3, line 1-3. <<http://www.eccc.gov.kh/en/abouteccc/visitor-info/public-hearings>>

³² See ECCC Website, Visitor information for public hearings, para. 3, line 3-5. <<http://www.eccc.gov.kh/en/about-eccc/visitor-info/public-hearings>>